

Saara Kumpulainen ja Pinja Poussu

Voimauttava vuorovaikutus toimintaterapian näkökulmasta

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti AMK

Toimintaterapian tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

3.5.2024

Tiivistelmä

Tekijät:	Saara Kumpulainen & Pinja Poussu
Otsikko:	Voimauttava vuorovaikutus toimintaterapian näkökulmasta
Sivumäärä:	33 sivua
Aika:	3.5.2024
Tutkinto:	Toimintaterapeutti AMK
Tutkinto-ohjelma:	Toimintaterapian tutkinto-ohjelma
Ohjaajat:	Lehtori Annariika Anundi Lehtori Jari Pihlava Lehtori Ulla Vehkaperä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Voimauttavan vuorovaikutuksen toimintamallin ja toimintaterapian yhteneväisyyttä sekä menetelmän mahdollisesti tuomaa lisäarvoa toimintaterapian asiakkaille, joilla on kehitysvamma tai jotka ovat autismin kirjolla. Tavoitteena oli tuottaa kirjallisuuskatsaus, joka yhdistää Voimauttavaa vuorovaikutuksen toimintamallia ja toimintaterapian teoriaa. Työelämäyhteistyökumppanina oli Autismissäätiö. Tietoperustana olivat toimintaterapian inhimillisen toiminnan malli ja Voimauttavan vuorovaikutuksen toimintamalli. Inhimillisen toiminnan malli kuvaa ihmisen toimintaa holistisesti huomioiden toimintaan vaikuttavia tekijöitä. Voimauttavan vuorovaikutuksen toimintamalli perustuu vuorovaikutuksen kehitykseen. Sitä käytetään henkilöiden kanssa, joiden vuorovaikutus on varhaisten vuorovaikutustaitojen ja olemuskielen varassa. Opinnäytetyön toteutustapana oli kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka toteutettiin systemaattisella haulla. Aineisto koostui kolmesta laadullisesta tutkimuksesta.

Tuloksena oli, että Voimauttavalla vuorovaikutuksella oli aineistossa vaikutuksia inhimillisen toiminnan mallin sosiaalisen ja toiminnallisen ympäristön sekä toiminnallisen mukautumisen osa-alueisiin. Sosiaalisessa ympäristössä työntekijöiden työtavat ja asenteet muuttuivat siten, että vuorovaikutusta priorisoitiin enemmän. Toiminnallisessa ympäristössä jotkin rakenteet muuttuivat vuorovaikutusta paremmiksi. Lisäksi asiakkaiden toiminnassa havaittiin positiivisia muutoksia, jotka tulkittiin toiminnalliseksi mukautumiseksi. Voimauttavan vuorovaikutuksen käyttö saattoi tuoda lisäarvoa asiakkaiden elämään ainakin vuorovaikutuksen määrän ja laadun kohentumisena. Johtopäätöksenä todettiin, että aineistossa vuorovaikutus ymmärrettiin merkityksellisenä toimintana. Yhteistä, vuorottelevaa toimintaa voidaan käyttää vuorovaikutuksen keinona. Ympäristön vaikutus asiakkaan elämään on merkittävä. Työntekijät ja asiakkaiden lähi-ihmiset voivat mahdollistaa asiakkaille vuorovaikutusta, joka on molemmille osapuolille merkityksellistä. Voimauttavaa vuorovaikutusta voidaan käyttää toimintaterapiassa ja toimintaterapeutti voi ohjata asiakkaan lähi-ihmisiä käyttämään sitä. Jatkotutkimuksessa voidaan käsitellä menetelmän käyttöä erityisesti toimintaterapeuttien työssä ja toimintaterapian asiakkaiden kanssa.

Avainsanat: Voimauttava vuorovaikutus, vuorovaikutus, inhimillisen toiminnan malli, toimintaterapia

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Authors: Saara Kumpulainen & Pinja Poussu
Title: Intensive Interaction from an OT Viewpoint
Number of Pages: 33 pages
Date: 3 May 2024
Degree: Bachelor of Health Care
Degree Programme: Occupational Therapy
Instructors: Annariika Anundi, Senior Lecturer
Jari Pihlava, Senior Lecturer
Ulla Vehkaperä, Senior Lecturer

The purpose of this Bachelor's thesis was to examine the similarities between Intensive Interaction and occupational therapy and to describe the potential value of the method, especially for clients of working age with profound and multiple learning disabilities or autism spectrum disorder. The theory basis consisted of the Model of Human Occupation and Intensive Interaction, which is based on the development of social communication. The working life partner for the study was Autism Foundation Finland.

This Bachelor's thesis was a systematically conducted narrative literature review. The data for the literature review was collected from CINAHL Complete and ProQuest Central, from which three studies were selected after applying the inclusion criteria. The data was analyzed using theory-based content analysis, the theory basis being the Model of Human Occupation.

The results showed that Intensive Interaction had effects on client's social environment, occupational environment, and occupational adaptation. Firstly, the staff's attitudes and methods of working changed within the client's social environment. Additionally, within the client's occupational environment, some of the organisational structures became more supportive toward Intensive Interaction. Finally, there were noticeable positive changes in the occupations of the clients, which were interpreted to be occupational adaptation.

The results of the study demonstrate that interaction was understood as meaningful occupation through the training and use of Intensive Interaction in the social and occupational environments, and that an Intensive Interaction intervention in these environments led to positive effects on the clients. It is important to notice the impact of the environment on clients' lives. From occupational therapy's viewpoint it is also important to understand the meaningfulness of interaction and to see occupations as a means of interaction. Topics for future research could be the value of Intensive Interaction to occupational therapists' work, occupational therapists' use of Intensive Interaction and the value of Intensive Interaction for clients in occupational therapy.

Keywords: Intensive Interaction, interaction, Model of Human Occupation, occupational therapy

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet	2
2.1	Toimintaterapia ja inhimillisen toiminnan malli	2
2.2	Voimauttava vuorovaikutus	6
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	7
4	Kirjallisuuskatsauksen toteuttaminen	8
4.1	Kirjallisuuskatsaus menetelmänä	8
4.2	Aineiston hankkiminen	8
4.3	Aineiston valinta	9
4.4	Aineiston analysointi	12
4.5	Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys	13
5	Kirjallisuuskatsauksen tulokset ja johtopäätökset	15
5.1	Kirjallisuuskatsauksen tulokset	15
5.1.1	Sosiaalinen ympäristö	18
5.1.2	Toiminnallinen ympäristö	21
5.1.3	Toiminnallinen mukautuminen	21
5.2	Lisäarvo asiakkaille	23
5.2.1	Sosiaalinen ympäristö	23
5.2.2	Toiminnallinen ympäristö	25
5.2.3	Toiminnallinen mukautuminen	25
5.3	Johtopäätökset	26
6	Pohdinta	28
6.1	Tulosten arviointi	29
6.2	Opinnäytetyön vahvuudet ja heikkoudet	31
6.3	Jatkotutkimusmahdollisuuksia	32
	Lähteet	34

1 Johdanto

Opinnäytetyön aihe on Voimauttava vuorovaikutus toimintaterapian näkökulmasta. Voimauttava vuorovaikutus on varhaisen vuorovaikutuksen taitoja hyödyntävä toimintamalli, jota käytetään henkilöiden kanssa, joilla on esimerkiksi kehitysvamma tai jotka ovat autismin kirjolla (Tikoteekki 2021: 1). Menetelmän avulla voi olla mahdollista muun muassa tukea syvästi kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalista sitoutuneisuutta ja kohtaa heidän yleistä hyvinvointiaan (Weedle 2016: 33). Voimauttavaa vuorovaikutusta käytetään asiakkaan toimintaympäristöissä ja sitä voivat toteuttaa lähi-ihmiset ja ammattilaiset, kuten ohjaajat, hoitajat ja kuntouttajat (Tikoteekki 2021: 2). Toimintaterapian ydinajatus taas on edistää asiakkaiden terveyttä ja yleistä hyvinvointia asiakaslähtöisesti siten, että osallistuminen henkilölle merkityksellisiin toimintoihin mahdollistuu. Toimintaterapeutti voi esimerkiksi työskennellä asiakkaan kanssa tämän toimintakyvyn kohtamiseksi tai muokata asiakkaan toimintaympäristöä niin, että se mahdollistaa merkitykselliseen toimintaan osallistumista. (WFOT 2018: 4.)

Opinnäytetyössä käytetään diagnoosien lisäksi myös käsitteitä puhevammainen ja olemuskieli tai olemuskielinen. Puhevammaisella tarkoitetaan henkilöä, jonka kuuloaisti toimii, mutta jonka on haastavaa tuottaa tai ymmärtää puhetta, ja siksi hänen on vaikeaa tulla toimeen puheen avulla erilaisissa kommunikointitilanteissa (Kehitysvamma-liitto a). Olemuskielellä tarkoitetaan eleitä, ilmeitä ja kehonkieltä, joka on osittain tiedostamatonta. Viestinnän kehityksen varhaisissa vaiheissa ihminen viestii olemuskielen avulla. Olemuskielen käyttäminen on luontevaa sanallisen ilmaisun rinnalla, mutta olemuskielisen ihmisen ainoa kommunikaatiokeino voi olla olemuskieli. (Tikoteekki a.)

Käsitteet puhevammainen ja olemuskielinen lähestyvät arjessaan varhaisen vuorovaikutuksen taitoja käyttävää asiakasta eri näkökulmista kuin diagnoosit, mutta myös keskenään nämä käsitteet kuvaavat ilmiötä eri lähtökohdista. Riippumatta siitä, mitä käsitettä asiakkaasta käytetään ja mistä lähtökohdista, Voimauttavan vuorovaikutuksen tarkastelu toimintaterapian näkökulmasta on mielestämme tärkeää. Ajattelempa, että menetelmällä voisi olla annettavaa toimintaterapian asiakkaille vuorovaikutuksen huomioimisen ja arvostamisen kautta, erityisesti niiden henkilöiden kanssa, joilla on kehitysvamma tai jotka ovat autismin kirjolla. Toimintaterapiaprosessi rakentuu asiakkaan ja terapeutin vuorovaikutuksessa ja terapiasuhteessa, jossa Voimauttava vuorovaikutus voisi olla lisäarvoa tuova tapa olla ja toimia yhteistyössä asiakkaan kanssa.

Opinnäytetyön aihe on tärkeä myös yhteiskunnallisesti. Suomessa vuonna 2021 yli 18-vuotiaista henkilöistä, joilla on kehitysvamma, jopa 12 000 asui ryhmämuotoisissa asumispalveluissa. Lisäksi 9000 heistä asui omaisten luona ja 9000 omassa asunnossa. Asumispalveluissa tavoitteena on varmistaa yksilöllinen tuki ja palvelut, joilla varmistetaan asiakkaan oman päätätävällän ja omannäköisen elämän toteutuminen. (Kehitysvammaliitto b.) Voimauttava vuorovaikutus voisi osaltaan tukea hyvinvoinnin tukemisessa ja näiden tavoitteiden saavuttamisessa.

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina oli Autismisäätiö. Autismisäätiöllä työskentelee toimintaterapeutteja muun muassa valmentajina ja suunnittelijoina. Yhteistyökumppani toivoi asiakasryhmäksi työikäisiä henkilöitä, sillä se on oleellisin asiakasryhmä Autismisäätiön tekemän työn kannalta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa kirjallisuuskatseaus, joka yhdistää Voimauttavaa vuorovaikutuksen toimintamallia ja toimintaterapian teoriaa. Tutkimusaineisto analysoitiin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä käyttäen käsittejä järjestelmänä inhimillisen toiminnan mallin käsitteistöä. Näin Voimauttavaa vuorovaikutusta käsittelevä tutkimusaineisto saatiin sidottua toimintaterapian kontekstiin.

Opinnäytetyön aluksi esitellään teoreettiset lähtökohdat, jotka ovat toimintaterapian inhimillisen toiminnan malli ja Voimauttavan vuorovaikutuksen toimintamalli. Tutkimuskysymysten ja opinnäytetyön toteutustavan kuvailun jälkeen tarkastellaan kirjallisuuskatseaus tuloksia ja niistä tehtyjä johtopäätöksiä. Pohdintaosuudessa arvioidaan tuloksia ja niiden merkitystä sekä opinnäytetyön vahvuuksia ja heikkouksia ja tehdään muutama jatkotutkimusehdotus.

2 Teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet

Opinnäytetyön teoreettisiksi lähtökohdiksi valitsimme toimintaterapian inhimillisen toiminnan mallin (Model of Human Occupation) ja Voimauttavan vuorovaikutuksen toimintamallin.

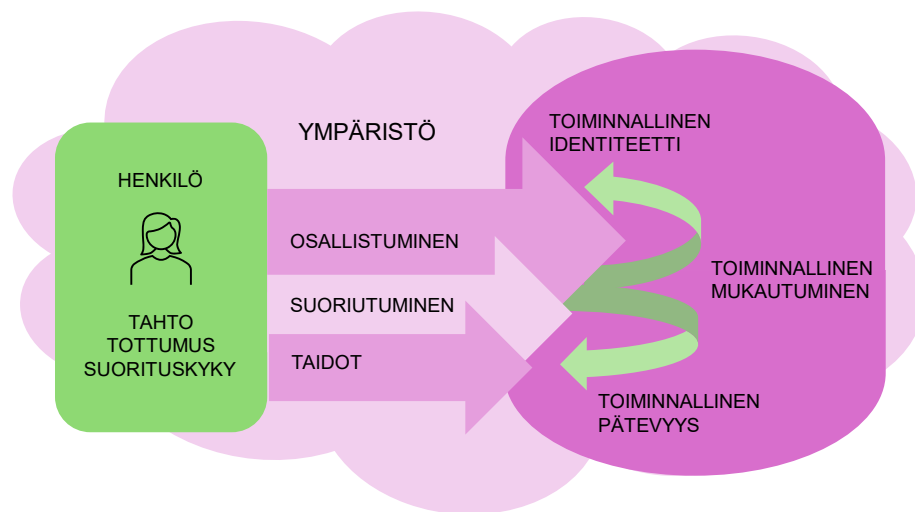
2.1 Toimintaterapia ja inhimillisen toiminnan malli

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry (2017) on määritellyt toimintaterapian näin:

Toimintaterapia on asiakaslähtöistä kuntoutusta. Toimintaterapiassa asiakas on oman elämänsä asiantuntija ja toimintaterapeutti on terapeutin toiminnan asiantuntija. Toimintaterapialla tuetaan asiakkaan päivittäistä elämää; itsestä huolehtimista, asioimista ja kotielämää, koulunkäyntiä ja

opiskelua, työkykyä ja työssä selviytymistä, yhteiskunnallista osallistumista, vapaa-ajan viettämistä, leikkimistä ja lepoa. Toimintaterapian käsitteen mukaan ihminen voi vaikuttaa tulevaisuuteensa, terveyteensä ja hyvinvointiinsa valintojensa ja toimintansa kautta. (Ks. WFOT 2018: 22.)

Toimintaterapiassa ja toimintaterapeutin työn tukena voidaan hyödyntää useita erilaisia teorialalleja ja viitekehyksiä. Olemme valinneet opinnäytetyöhömme lähestymistavaksi inhimillisen toiminnan mallin. Dynaaminen malli ohjaa lukuisten suomalaisten toimintaterapeuttien työtä (Toimintaterapeuttiliitto 2021: 4) ja valitsimme mallin sen käytettävyyden ja yleisyyden perusteella.

Kuvio 1. Inhimillisen toiminnan mallin käsitteiden väliset suhteet (mukailten de las Heras de Pablo & Fan & Kielhofner 2017: 119).

Inhimillisen toiminnan malli on käytännönläheinen, asiakaslähtöinen ja näyttöön perustuva malli, jonka ihmiskuva on holistinen (Taylor & Kielhofner 2017: 6–7). Inhimillisen toiminnan mallin ulottuvuudet ovat tahto, tottumus ja suorituskyyky, jotka liittyvät henkilöön, sekä ympäristö (Taylor & Kielhofner 2017: 4). Mallin käsitteisiin kuuluvat myös osallistuminen, suoriutuminen ja taidot eli tekemisen tasot, toiminnallinen identiteetti, toiminnallinen pätevyys ja toiminnallinen mukautuminen (de las Heras de Pablo ym. 2017: 119).

Henkilön tahto muodostuu arvoista, mielenkiinnonkohteista sekä kokemuksista ja ajatuksista liittyen hänen henkilökohtaiseen vaikuttamiseensa. Näiden muovautumiseen vaikuttavat kulttuuri, toimintahistoria, elämäntilanne ja toimintakyky. Tahdon mukaisten toiminnallisten valintojen mahdollistuminen vaikuttaa tyytyväisyyteen ja elämänlaatuun. (Lee & Kielhofner 2017a: 40–41, 51–52.)

Tottumus koostuu henkilön tavoista ja sisäistetyistä rooleista. Henkilön yksilöllinen tottumus vaikuttaa päivittäiseen rutiiniin sekä tapaan ja tyyliin toimia fyysisissä, sosiaalisissa ja toiminnallisissa ympäristöissä. Esimerkiksi kehitysvamma voi heikentää toiminnallisten roolien muodostumista tai niiden mukaista osallistumista. (Lee & Kielhofner 2017b: 57, 67, 69.)

Suorituskyvyn vaikuttimina on fyysisiä ja psyykkisiä ominaisuuksia. Koska on olemassa erilaisia viitekehyksiä kuvaamaan näitä tarkemmin, inhimillisen toiminnan mallin lähestymistapa suorituskykyyn painottuu henkilön subjektiiviseen kokemukseen. (Tham & Erikson & Fallaphour & Taylor & Kielhofner 2017: 75–76.) Tähän liittyen on hyvä huomioida, että henkilön subjektiivisesta kokemuksesta on haastavaa saada tietoa asiakkaalta, jonka kommunikointi on pelkän olemuskielen varassa.

Ympäristön konteksteja ovat fyysinen, sosiaalinen ja toiminnallinen ympäristö. Fyysisen ympäristön osatekijöitä ovat tilat ja esineet. Tiloja ovat esimerkiksi rakennukset, infrastruktuuri, ulkotilat kuten puistot sekä metsät, rannat ja maaseutu. Esineisiin luetaan esimerkiksi työssä, opiskelussa, henkilökohtaisissa toiminnoissa ja kotitöissä tarvittavat esineet, vaatteet ja huonekalut sekä avustava teknologia ja apuvälineet esimerkiksi kommunikointiin ja itsestä huolehtimiseen. Fyysisen ympäristön laatutekijöitä ovat muun muassa saavutettavuus, turvallisuus, tilan riittävyys ja sopivuus, erilaiset tuet kuten opasteet sekä aistiympäristö. (Fisher & Parkinson & Haglund 2017: 93–96.)

Sosiaalisen ympäristön osatekijöitä ovat ihmissuhteet ja vuorovaikutus. Ihmissuhteisiin luetaan eri ihmisten väliset suhteet, jotka voivat olla esimerkiksi perheenjäsenten, ystävien tai asiakkaiden ja ammattilaisten välillä. Vuorovaikutusta ovat esimerkiksi verbaalinen ja nonverbaalinen kommunikointi, kommunikoiminen kuvien avulla sekä fyysinen ja kognitiivinen tukeminen ja helpottaminen. Sosiaalisen ympäristön laatutekijöitä ovat esimerkiksi ihmisten ja vuorovaikutuksen saatavuus, emotionaalinen, fyysinen ja kognitiivinen tuki, vuorovaikutuksen muoto kuten kasvokkain tai älypuhelimien välityksellä tapahtuva vuorovaikutus sekä yhteiskuntaan liittyvät tekijät kuten asenteet. (Fisher ym. 2017: 93–96.)

Toiminnallisen ympäristön osatekijöitä ovat toiminnot ja niihin vaikuttava laajempi konteksti, jolla tarkoitetaan kulttuuriin liittyviä arvoja ja käytänteitä sekä taloudellisia ja poliittisia vaikuttimia. Toimintoja ovat esimerkiksi työn ja opiskelun sekä itsestä huolehtimisen toiminnot kuten harrastukset, leikki ja rentoutuminen. Toiminnallisen ympäristön laatutekijöitä ovat esimerkiksi toimintojen valinta, toiminnan vetovoimaisuus, saatavilla

olevat tuen muodot, osallistuminen, ajalliset elementit kuten toiminnan rytmitys, toiminnan struktuuri eli esimerkiksi sen ennakoitavuus ja jatkuvuus, joustavuus, ekologinen kestävyys sekä kulttuuriset ja taloudelliset tekijät. (Fisher ym. 2017: 93–96.)

Toiminnallinen osallistuminen on yksinkertaisimmillaan toiminnan tekemistä. Kielhofnerin (2008) mukaan osallistumiseen vaikuttavat tahto, tottumus, suorituskyky ja ympäristö. Osallistuminen edellyttää henkilöltä taitoja ja kykyä käyttää niitä eli toiminnasta suoriutumista. Toiminnasta suoriutuminen koostuu tekemisen osista. Se on henkilön taitojen käyttämistä toiminnan tekemisen aikana. Inhimillisen toiminnan malli tunnistaa kolme erilaista taitoluokkaa: motoriset, prosessuaaliset ja viestintä- ja vuorovaikutustaidot. (de las Heras de Pablo ym. 2017: 107–108.)

Kielhofner (1995) esittää motoriset ja prosessuaaliset taidot seuraavasti. Motorisiin taitoihin kuuluvat asento, kuten tasapainon säilyttäminen ja kehon oikaiseminen, liikkuvuus, sisältäen esimerkiksi kurkottamisen ja kehon taivuttamisen, koordinaatio, liittyen esimerkiksi esineen käsittelyyn kädessä, voima, muun muassa esineisiin tarttuessa ja niitä siirrettäessä, sekä energia, esimerkiksi tarvittavan tahdin ylläpitämisessä. Prosessuaalisiin taitoihin puolestaan kuuluvat energia, liittyen esimerkiksi huomion kiinnittämiseen ja ylläpitämiseen, tiedon hyödyntäminen, sisältäen tiedon etsimisen, valitsemisen ja käyttämisen, järjestäminen, kuten etsiminen ja kerääminen, työskentelyn aloittaminen, sisältäen välivaiheet aloittaminen, jatkaminen, jaksottaminen ja lopettaminen, sekä mukautuminen, muun muassa tekemisen tai ympäristön muuttamisessa. Viitataan poikkeuksellisesti hakuteokseen suomenkielisten ilmaisujen oikeellisuuden varmistamiseksi. (Ks. Hautala & Hämäläinen & Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2019: 244–245.)

Viestintä- ja vuorovaikutustaidot luokitellaan Kielhofnerin (1995) mukaan nonverbaaliseen viestintään, tiedon vaihtamiseen ja vastavuoroisuuteen. Näihin taitoryhmiin kuuluvat taidot on esitetty tarkemmin taulukossa. (Ks. Hautala ym. 2019: 246.)

Taulukko 1. Viestintä- ja vuorovaikutustaidot inhimillisen toiminnan mallin mukaan. (Hautala ym. 2019: 246.)

Nonverbaaliset viestintätaidot	Tiedon vaihtamisen taidot	Vastavuoroisuuden taidot
Fyysisesti kontaktin ottaminen Katsominen Ilmehtiminen Elehtiminen Kehon liikkeen ja etäisyyden säätäminen	Ääntäminen Puolensa pitäminen Kysyminen Sitoutuminen Itsensä ilmaiseminen Puheen säätelyminen Tiedon jakaminen	Yhteistyön tekeminen Mukautuminen Huomion keskittäminen Kontaktin ottaminen Muiden huomioiminen

Huomion suuntaaminen Asennon ottaminen	Puhuminen Puheen ylläpitäminen	
---	-----------------------------------	--

Toiminnallinen identiteetti on toiminnallisten kokemusten pohjalta syntynyt käsitys siitä, kuka henkilö on toimijana. Identiteetti on keskeinen vaikuttava tekijä tehtäessä valintoja toiminnan suhteen. Toiminnallinen pätevyys tarkoittaa identiteetin mukaista toimintaan osallistumista. Toiminnallista mukautumista tapahtuu, kun toiminnallinen identiteetti rakentuu ja henkilö kokee toiminnallista pätevyyttä. (de las Heras de Pablo ym. 2017: 117–118.)

2.2 Voimauttava vuorovaikutus

Voimauttava vuorovaikutus on näyttöön perustuva, puhevammaisten kanssa käytettävä kehityksellinen toimintamalli, joka perustuu varhaisen vuorovaikutuksen kehitykseen. Toimintamallia voidaan hyödyntää sellaisten ihmisten kanssa, joiden vuorovaikutus on varhaisten vuorovaikutustaitojen ja olemuskielen varassa. (Tikoteekki 2021: 1–3.) Toimintamalli on alun perin kehitetty vastaamaan erään englantilaisen erityiskoulun henkilökunnan tarpeisiin. Koulun henkilökunta koki, ettei heillä ollut työkaluja auttaa koulun lapsia kehittymään kommunikoijina. Koulussa aloitettiin kehittää mallia käytännön ja kommunikaation kehitystä kuvaavan kirjallisuuden kautta. Toimintamalli on tarkoitettu kaikille ammattilaisille ja muille lähi-ihmisille. (Intensive Interaction Institute.)

Voimauttavaa vuorovaikutusta käytetään esimerkiksi henkilöiden kanssa, jotka ovat autismin kirjolla tai joilla on kehitysvamma. Toimintamallilla pyritään vahvistamaan kommunikoinnin perustaa, johon pohjautuu kaikki muu oppiminen. (Martikainen: 3.) Tässä opinnäytetyössä kirjallisuuskatsaukseen mukaan otetut tutkimukset käsittelevät Voimauttavaa vuorovaikutusta, jota on toteutettu henkilöiden kanssa, jotka ovat autismin kirjolla tai joilla on kehitysvamma. Toimintaterapia tapahtuu asiakkaan ja terapeutin vuorovaikutuksessa ja terapiasuhteessa. Kun asiakkaalla on sanallisessa kommunikaatiossa haasteita, terapiasuhteen rakentuminen on enemmän muun vuorovaikutuksen ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen varassa.

Varhaisen vuorovaikutuksen taidoilla tarkoitetaan mallissa taitoja, joihin yhdessäolosta nauttiminen perustuu. Näitä ovat muun muassa taito olla suhteessa muihin ihmisiin, vuorovaikuttaa muiden kanssa, käyttää ja ymmärtää katsekontaktia ja kommunikaatioon liittyviä tapoja. (Intensive Interaction Institute.) Inhimillisen toiminnan malli kuvaa näitä taitoja viestintä- ja vuorovaikutustaitojen käsitteellä (de las Heras de Pablo ym. 2017: 107–108).

Nind & Hewett (2005) ovat listanneet taitoja, joita Voimauttavaa vuorovaikutusta tehdessä käytetään. Käytännössä Voimauttava vuorovaikutus voi kahden vuorovaikuttajan välillä näkyä esimerkiksi seuraavien asioiden tekemisenä ja yhdessä harjoitteluna: yhdessäolosta nauttiminen, läsnäolo, huomion suuntaaminen toiseen ihmiseen ja keskittyminen sekä tarkkaavaisuus, yhdessä toimiminen, vuorottelu ja oman aktiivisuustason säätely. Lisäksi esimerkiksi autismin kirjolla oleva henkilö voi Voimauttavan vuorovaikutuksen kautta opetella käyttämään ja ymmärtämään muun muassa katsekontaktia ja fyysistä kontaktin ottamista, ilmeitä, ääntelyä, kommunikoinnin tukikeinoja, sanoja ja puhetta sekä tunneilmaisua. (Ks. Tikoteekki 2021: 2.)

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää Voimauttavan vuorovaikutuksen ja toimintaterapian yhteneväisyyttä sekä menetelmän mahdollisesti tuomaa lisäarvoa toimintaterapian asiakkaille. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia vaikutuksia Voimauttavalla vuorovaikutuksella on ihmisen toimintaan ja siihen vaikuttaviin tekijöihin?
2. Millaista mahdollista lisäarvoa Voimauttava vuorovaikutus voi tuoda toimintaterapian asiakkaille, joilla on kehitysvamma tai jotka ovat autismin kirjolla?

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa kirjallisuuskatsaus, joka yhdistää Voimauttavaa vuorovaikutuksen toimintamallia ja toimintaterapian teoriaa. Opinnäytetyössä kartoitetaan tutkimuksia, joissa Voimauttavaa vuorovaikutusta on käytetty työikäisten asiakkaiden kanssa, joilla on kehitysvamma tai jotka ovat autismin kirjolla. Asiakasryhmä on rajattu yhteistyökumppani Autismisäätiön tarpeen ja toiveen mukaisesti. Toimintaterapian teoria, jota kirjallisuuskatsauksessa käytetään, on inhimillisen toiminnan malli. Aineistoa analysoidaan inhimillisen toiminnan mallin käsitteistöä käyttämällä, esimerkiksi ympäristötekijöihin aineistojen sisältöjä luokittelemalla.

4 Kirjallisuuskatsauksen toteuttaminen

4.1 Kirjallisuuskatsaus menetelmänä

Opinnäytetyön toteutustapa on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka toteutetaan systemaattisella haulla. Toteutustavan valintaa ovat ohjanneet opinnäytetyön tutkimuskysymykset, tarkoitus ja tavoite. Kirjallisuuskatsauksen lopullinen anti on aiheesta muodostuvan kokonaiskuvan hahmottaminen ja sen kuvailu lukijalle tutkimuskysymyksiin vastaamisen kautta.

Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tarkastella tieteellistä tutkimusta kohdistettuna valittuun aiheeseen ja muodostaa siitä laaja käsitys. Kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle ominaista on keskittyminen vertaisarvioitujen tutkimusten tarkasteluun. Katsauksen työvaiheet etenemisjärjestyksessä ovat kirjallisuuden haku, arviointi, aineiston perusteella tehty synteesi ja analyysi. (Suhonen & Axelin & Stolt 2015: 7–9.) Tässä opinnäytetyössä työvaiheet on suoritettu mukailien siten, että ensin on tehty kirjallisuuden hakeminen systemaattisesti, sen jälkeen on suoritettu aineiston valinta kriteeristön avulla ja lopuksi aineiston pohjalta on muodostettu tulokset ja johtopäätökset.

4.2 Aineiston hankkiminen

Hakulausekkeella ”intensive interaction” (suomeksi Voimauttava vuorovaikutus) AND ”occupational therapy” (suomeksi toimintaterapia) OR ot (lyhenne sanasta occupational therapy) ei saada relevantteja osumia tietokannoista CINAHL Complete, ProQuest Central ja Taylor & Francis Online. Toimintaterapiaa ja Voimauttavaa vuorovaikutusta yhdistävien tutkimusten saatavuuden tilanne on tarkistettu myös Intensive Interaction Institutelta, jonka mukaan niitä ei ole opinnäytetyön laatimishetkellä vielä lainkaan tehty. Näin ollen ei ole voitu kerätä katsaukseen tutkimuksia, joissa jo yhdistyisivät Voimauttava vuorovaikutus ja toimintaterapia. Siksi kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan Voimauttavaa vuorovaikutusta valituista asiakasryhmistä tehdyistä tutkimuksista käsin, jotka yhdistetään analysointivaiheessa toimintaterapian inhimillisen toiminnan mallin käsitteisiin teorialähtöistä sisällönanalyysia käyttäen.

Systemaattista hakua tehdessä käytettiin hakulauseketta ”intensive interaction” AND ”learning disability” (suomeksi oppimisvaikeus, oppimisen vamma tai kehitysvamma) OR pmlid (profound and multiple learning disabilities eli suomeksi syvät ja moninaiset

oppimisvaikeudet tai kehitysvammat) OR autismi* OR asd (suomeksi autismin kirjon häiriö). Hakulausekkeesta ”intensive interaction” kohdistettiin otsikkoon ja lausekkeen loppuosa koko tekstiin. Konsultoimme myös informaattikkoa hakujen tekemiseen liittyen.

Tässä opinnäytetyössä emme keskity diagnooseihin, mutta tulosten rajaamiseksi haakuun oli lisättävä muutakin ”intensive interaction”-termin lisäksi. Koska Voimauttava vuorovaikutus on kehitetty henkilöiden kanssa, joilla on kehitysvamma tai jotka ovat ja autismin kirjolla, käytimme näitä termejä hakulausekkeessa. Opinnäytetyössä olisi huomioitu myös tutkimukset, jotka käsitelisivät muita asiakasryhmiä, mutta niitä kyseinen hakulauseke ei antanut. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit on esitelty oheisessa taulukossa.

Taulukko 2. Kirjallisuuskatsauksen sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Julkaisuvuosi 2010 ja sen jälkeen	Julkaisuvuosi ennen 2010
Käsittelee Voimauttavaa vuorovaikutusta	Ei käsittele Voimauttavaa vuorovaikutusta
Asiakasryhmä: täysikäiset työikäiset eli 18–74-vuotiaat (Tilastokeskus.)	Muut ikäryhmät
Tieteelliset tutkimusartikkelit ja kirjallisuuskatsaukset	Muut aineistot, esimerkiksi kirjat
Vertaisarvioidut tutkimukset	Vertaisarvioimattomat tutkimukset
Englanninkielinen aineisto	Muut aineistot

Teimme testihakuja Metropolia Ammattikorkeakoulun tarjoamissa tietokannoissa. Lopullisiksi tietokannoiksi valikoituivat CINAHL Complete ja ProQuest Central, koska niistä saimme parhaiten tutkimuskysymyksiä vastaavia tuloksia. Teimme testihakuja myös Taylor & Francis Online:sta, mutta testihakujen jälkeen se karsiutui pois, koska sen antamat tulokset olivat joko epärelevantteja tai samoja kuin kahdessa mukaan valikoituneessa tietokannassa.

4.3 Aineiston valinta

Hakutulokset haarukoitiin hakukoneilla ajalle 2010–2023 kohtuullisen tuoreen aineiston saamiseksi. Aineisto valittiin siten, että aluksi hakutuloksista karsiutuivat pois otsikon ja tiivistelmän perusteella ne tutkimukset, joissa ei käsitelty lainkaan Voimauttavaa vuoro-

vaikutusta. Tämän jälkeen pois karsiutuivat ne tutkimukset, joissa asiakasryhmänä olivat muut kuin työikäiset. Myös kaikki muut taulukossa esiteltyt sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaiset seikat huomioitiin aineiston karsinta- ja valintavaiheessa. Tämän jälkeen valikoituneita tutkimuksia luettiin pohtien, vastaavatko ne mahdollisesti kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymyksiin. Kolme tutkimusta valikoitui mukaan lopulliseen aineistoon. Aineisto on luonteeltaan laadullista.

Kahdesta käytetystä tietokannasta tarkistettiin ensin CINAHL Complete:n aineistot, joka antoi hakulausekkeella 19 tulosta. Haku tehtiin 18.4.2023. Yllä kuvatulla karsimistavalla tutkimuksia valikoitui aluksi kolme, joista kuitenkin kaksi karsiutui pois epäsoveltuvina. Toinen pois karsiutunut tutkimus osoittautui keskeneräiseksi luonnokseksi. Kyseisen tutkimuksen uudempi, kenties valmis versio olisi ollut vain maksullisena saatavilla. Toinen taas todettiin pitkän harkinnan jälkeen epäsopivaksi tutkimuskysymyksiin nähden. CINAHL Complete:n jälkeen tarkistettiin ProQuest Central:in aineistot, josta tuloksia tuli 28 kappaletta. Mukaan valikoitui kaksi kirjallisuuskatsaukseen soveltuvaa tutkimusta. Haku tehtiin 18.4.2023. (Ks. taulukko 3.)

Taulukko 3. Tietokannoista valittujen aineistojen määrä.

Tietokanta	Aineisto
CINAHL Complete	N=1
ProQuest Central	N=2

Taulukossa esitellään perustiedot valikoituneista aineistoista, mukailien Arkseyta & O'Malleyta (2003) ja Aveyardia (2007). Kerrotaan tutkimusten tekijät, julkaisuvuosi ja -maa, tutkimuksen tarkoitus, lähestymistapa ja aineistonkeruu, kohdejoukko, päätulokset, vahvuudet ja heikkoudet (Ks. Niela-Vilén & Kauhanen 2015: 31). Voimauttavasta vuorovaikutuksesta käytetään taulukossa lyhennettä vv. (Ks. taulukko 4.)

Taulukko 4. Perustiedot tutkimuksista.

Tutkimuksen nimi	Intensive Interaction Training for Paid Carers: 'Looking, Looking and Find Out When They Want to Relate to You'.	Teaching intensive interaction to paid carers: using the 'communities of practice' model to inform training.	The use of Intensive Interaction within a Positive Behavioural Support framework.
Kirjoittajat	Maninder K. Nagra, Rose White, Afua Appiah, Kelly Rayner. 2016. Iso-Britannia.	Kelly Rayner, Samantha Bradley, Gemma Johnson,	Jules McKim, Judith Samuel. 2021. Iso-Britannia.

		Jennifer H. Mrozik, Afua Appiah, Maninder K. Nagra. 2014. Iso-Britannia.	
Tarkoitus	Tutkia kahdeksan työntekijän työn käytäntöjen muutoksia ja niiden kestävyyttä 2–3 vuotta aiemmin saadun Voimauttavan vuorovaikutuksen koulutuksen jälkeen.	Tutkia, miten Voimauttavan vuorovaikutuksen koulutus on vaikuttanut kolmen työntekijän työhön henkilöiden parissa, joilla on kehitysvamma.	Tarkastella Voimauttavan vuorovaikutuksen käyttöä Positiivinen käyttäytymisen tuki (PBS) -viitekehityksen puitteissa kolmessa asiakastapauksessa.
Aineistonkeruu	Semistrukturoidut haastattelut koskien Voimauttavan vuorovaikutuksen tarkoitusta ja ominaispiirteitä, kokemuksia koulutuksesta ja menetelmän käyttämisestä tämänhetkisessä työssä jne.	Semistrukturoidut haastattelut koskien Voimauttavan vuorovaikutuksen koulutusta sisältäen mm. vv:n tarkoitus ja ominaisuudet, kokemukset koulutuksesta ja sen viemisestä käytäntöön sekä tuen ja valvonnan tarpeet jne.	Moniammatillisen tiimin työntekijöiden ja asiakkaiden läheisten haastattelut. Kolme asiakastapausta, joilla esiintyi haastavaa käyttäytymistä ja interventiona käytettiin Voimauttavaa vuorovaikutusta PBS-viitekehityksessä.
Kohdejoukko	Kahdeksan työntekijää, jotka työskentelevät kehitysvammaisten asumisyksiköissä.	Kolme työntekijää, jotka työskentelevät yhteisön terveysryhmässä tai hoitokodissa, joka on tarkoitettu henkilöille, joilla on kehitysvamma.	Kolme NHS Trust:in tuetun asumisen asiakasta, jotka ovat Voimauttavan vuorovaikutuksen palvelun piirissä, heidän kanssaan työskentelevä henkilökunta ja läheiset kuten perheenjäsenet.
Päätulokset	Analyysissa pääteemana emotionaalinen ja käytännöllinen kestävyys, alateemoina voimaantuminen, paremmin ymmärtäminen ja täytännönpanon esteet.	Analyysissa kolme pääteemaa: investointi, seuraukset ja haasteet. Tulosten mukaan tutkimuksiin osallistuneilla oli ylivoimaisesti positiivinen kokemus Voimauttavan vuorovaikutuksen oppimisesta ja käyttämisestä.	Voimauttavan vuorovaikutuksen käytöllä oli henkilökunnan mukaan vaikutusta esimerkiksi yhdelle asiakkaalle siten, että tämän samassa yhteisössä asuminen jatkaminen mahdollistui.
Vahvuudet	Haastateltavat rekrytoitiin tutkimukseen viidestä eri työpaikasta. Analyysivaiheessa kaksi tekijää.	Kohtuullisen lyhyt väli koulutuksen ja haastattelun välillä, 6 kuukautta (koulutukseen liittyvien asioiden muistaminen), koulutuksen järjestäjä ja haastattelija eri henkilöitä puolueellisuuden minimoimiseksi.	Kuvausten keruu useasta tietolähteestä.
Heikkoudet	Pienenhö otos (tulokset eivät suoraan yleistettävissä). Haastateltavien vapaaehtoisuus saattoi vaikuttaa tuloksiin (suurempi todennäköisyys olla kiinnostunut tutkimusaiheesta).	Pieni otos (tulokset eivät suoraan yleistettävissä).	Pieni otos (tulokset eivät suoraan yleistettävissä). Toinen tutkijoista töissä Intensive Interaction Instituutilla (eturistiriita). Tutkimuksessa toteutettiin yhtä aikaa kaksi eri interventiota (Voimauttava vuorovaikutus ja Positiivisen käyttäytymisen tuki), joiden vaikutuksia voi olla haastavaa erotella täysin.

4.4 Aineiston analysointi

Aineiston analysointitapana on käytetty teorialähtöistä sisällönanalyysia ja se on valittu tutkimuskysymysten perusteella. Teorialähtöistä sisällönanalyysia tehdessä aineiston luokittelu perustuu aiempaan käsitejärjestelmään (Tuomi & Sarajärvi 2018: 127), tässä tapauksessa inhimillisen toiminnan malliin ja sen käsitteisiin. Whitemoren (2005), Whitemoren & Knaflin (2005) ja Aveyardin (2007) mukaan kirjallisuuskatsauksessa analyysivaiheessa tekijät järjestelivät sekä luokittelevat aineistoa ja etsivät siitä eroja sekä yhtäläisyyksiä. Analyysin jälkeen muodostetaan synteesi eli ymmärrettävä kokonaisuus, jossa tekijät kirjoittavat ja tulkitsevat tulokset. (Ks. Niela-Vilén & Kauhanen 2015: 30–32).

Englanninkielistä aineistoa lukiessa tehtiin pelkistyksiä suomeksi. Sen jälkeen pelkistykset tarkistettiin uudelleen prosessinomaisesti. Prosessissa pelkistyksiä tarkasteltiin vielä uudelleen kriittisesti pohtien, olivatko ne oleellisia tutkimuskysymysten kannalta. Lisäksi pelkistyksistä etsittiin samankaltaisuuksia ja niitä muotoiltiin tarvittaessa uudelleen sekä sijoitettiin paremmin sopiviin inhimillisen toiminnan mallin osiin. Aineistosta analysoitiin toiston välttämiseksi vain tulokset, mutta ei esimerkiksi tutkijoiden esittelemää teoriaa eikä tutkijoiden tekemää yhteenvetoa tai pohdintaa. Tulokset on esitetty luvussa 5 Kirjallisuuskatsauksen tulokset.

Pelkistysten tekemisestä tehtiin kaksi esimerkkiä, jotka on esitetty taulukoissa. Ensimmäisessä esimerkissä alkuperäisilmaisusta on tehty suomenkielinen pelkistus, jonka muotoilua on prosessin edetessä päivitetty täsmällisemmäksi (ks. taulukko 5).

Taulukko 5. Pelkistysesimerkki: Asiakkaan tahtisuus.

Alkuperäisilmaisu	Pelkistus	Tulos
"giving somebody the time to do what they are trying to do (.) what they are trying to do or to (.) communicate what they are trying to communicate not butting in (Kim, 130–132)" (Nagra & White & Appiah & Rayner 2016 2016: 654).	Ajan antaminen (asiakkaan tahtisuus)	Asiakkaan tahtisuus (Sosiaalinen ympäristö)

Toisessa esimerkissä alkuperäisilmaisuista on tehty pelkistyksiä, joita tarkastellessa huomattiin niiden käsittelevän samoja teemoja (ks. taulukko 6). Yhteensopivat pelkistykset yhdistettiin tuloksissa.

Taulukko 6. Pelkistysesimerkki: Työntekijöiden toimintatapojen ja asenteiden muutos.

Alkuperäisilmaisut	Pelkistykset	Tulokset
"before where we'd (...) we'd check (.) all the basic stuff was she was she wet dirty hungry thirsty (...) erm and then you know you'd just (...) sort of say oh she must be in a mood (Heather, 187-190) (Nagra ym. 2016: 652).	Työntekijöiden asennemuutos (asiakkaiden fyysisten tarpeiden täyttämiseen kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen)	Työntekijöiden toimintatapojen ja asenteiden muutos (aito kuuntelu, kiinnostus ajanviettoon, tehtäväkeskeisestä hoidosta tunnekeskeisempään, haastavan käyttäytymisen ymmärtäminen sosiaalisena viestintänä, lisääntynyt kärsivällisyys) (Sosiaalinen ympäristö)
"it wasn't that he necessarily had challenging behaviour he was just struggling to communicate with staff his right his needs and his wants he was struggling (.) because people were missing the point (Smith, 131-134) (Nagra ym. 2016: 654).	Työntekijöiden asennemuutos (haastava käytös = sosiaalista viestintää)	
"for example if he's sat out in the garden just go and sit and watch him for an hour and actually listen to things that I was missing because I'd go in and just butt in (Smith, 249-256) (Nagra ym. 2016: 652).	Työntekijöiden asennemuutos (aito kuuntelu, kiinnostus ajanviettoon)	
"Staff commented: "---"Previous task-oriented care changed to emotionally connected care." (McKim & Samuel 2021: 132).	Tehtäväkeskeisestä hoidosta tunnekeskeisempään	
"Staff now suggested they responded fully to needs that were specific to each individual and addressed more than just the basic institutionalized understanding of care." (Rayner ym. 2014: 44).	Henkilökunnan toimintatapojen muutos (yksilöllisempi asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen)	

4.5 Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuseettinen neuvottelukunta toimii Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön asettamana edistäen hyvän tieteellisen käytännön toteutumista, ehkäisten vilppiä, johtaen tutkimusetiikkaa koskevaa keskustelua ja tiedottaen aiheesta sekä seuraten alaa kansainvälisesti. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on päivittänyt kansalliset hyvän tieteellisen käytännön ohjeet viimeksi vuonna 2012. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: 1.) Tätä opinnäytetyötä tehdessä toimimme vuoden 2012 ohjeiden mukaisesti.

Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohdista toimiminen määrittelee tutkimustulosten laatua ja luotettavuutta. Keskeisiä lähtökohtia ovat rehellisyys, tarkkuus ja huolellisuus tutkimusta tehdessä, eettisesti kestävien tutkimus-, tiedonhankinta- ja arviointimenetel-

mien käyttäminen, muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen, mikä näkyy esimerkiksi lähdeviittausten asianmukaisena käyttämisenä, työn tallentaminen ohjeiden mukaan ja avoin viestiminen tuloksista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: 6.)

Lisäksi hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtiin kuuluvat tarvittaessa tutkimuslupien ja eettisen ennakoarvioinnin hankkiminen, työhön liittyvien sopimusten solmiminen sekä rahoitukseen ja sidonnaisuuksiin liittyvien seikkojen raportoiminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: 6).

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden tekijöitä velvoittavia tutkimuseettisiä periaatteita noudatetaan koko työskentelyn ajan. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistus ohjaa ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisyyden huomioimisessa ja varmistamisessa (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020: 20–21). Koska kirjallisuuskatsauksessa ei tutkita ihmisiä tai organisaatiota vaan olemassa olevaa kirjallisuutta, tarvetta tutkittavien turvallisuuden takaavalle eettiselle ennakoarvioinnille tai tutkimusluville ei ollut.

Opinnäytetyön luotettavuuden arvioiminen on oleellista kerätyn ja analysoidun tiedon hyödyntämisen kannalta. Kirjallisuuskatsausta tehdessä tutkittavaa ilmiötä kuvaillaan eri näkökulmista, mikä lisää tiedon uskottavuutta. Opinnäytetyöprosessi kirjataan ja raportoidaan siten, että se on helposti seurattavissa ja voidaan ymmärtää, kuinka tekijät ovat päätyneet johtopäätöksiinsä. Luotettavuuden toteutumista edellyttää myös, että opinnäytetyön tekijät tiedostavat omat lähtökohtansa työskentelyyn ja arvioivat, kuinka ne vaikuttavat prosessiin. Lisäksi lukijalle tarjotaan riittävästi kuvailevaa tietoa, jotta hän voi itse arvioida tulosten siirrettävyyttä. (Kylmä & Juvakka 2007: 127–129.)

Luotettavuutta huomioidessa tiedostetaan, että opinnäytetyön tekijöillä on kiinnostusta Voimauttavaa vuorovaikutusta kohtaan ja se saattaa vaikuttaa esimerkiksi menetelmän tuottaman lisäarvon arvioimiseen todellisuutta suuremmaksi. Toisen opinnäytetyön tekijän Pinja Poussun oma työhistoria erityiskoulussa ja kokemukset Voimauttavan vuorovaikutuksen käytöstä ja sen tärkeydestä voivat yhtä lailla vaikuttaa menetelmää tarkasteltaessa. Näiden seikkojen huomioon ottaminen voi kuitenkin auttaa tekijöitä olemaan kriittisiä omaa ajatteluaan ja työskentelyään kohtaan.

Työelämän kanssa yhteistyössä tehtävä opinnäytetyö toteutetaan asianosaisten allekirjoittamaan yhteistyösopimukseen sitoutuena. Sopimuksessa on määritelty opinnäytetyön ohjaukseen, mahdollisiin kustannuksiin, tuloksiin ja niiden käyttöoikeuksiin, salassapitoasioihin ja muihin asiaankuuluviin seikkoihin liittyvät järjestelyt ja sitoumukset. Valmis

opinnäytetyö tallennetaan Theseus-julkaisuarkistoon. (Ammattikorkeakoulujen rehtori-neuvosto Arene ry 2020: 21, 24.) Plagioinnin ehkäisemiseksi valmis työ ja siitä Autismissäätiön intraan mahdollisesti tehtävä lyhyt uutinen tai artikkeli tarkistetaan plagiointitarkistusjärjestelmä Turnitinissa. Kirjoittaessa noudatetaan Metropolian kirjallisen työn ohjeen viittausohjeita tieteellisestä kirjoittamisesta.

Opinnäytetyön tekijöillä ei ole puolueellisuutta aiheuttavaa suhdetta yhteistyökumppaniin Autismissäätiöön. Voidaan katsoa, että luottamus puolueettomuuteen ei vaarannu hallintolain tarkoittamalla tavalla (Hallintolaki 434/2003 § 28). Ilmoitettavia sidonnaisuuksia ei ole eikä opinnäytetyöllä ole rahoitusta.

5 Kirjallisuuskatsauksen tulokset ja johtopäätökset

5.1 Kirjallisuuskatsauksen tulokset

Kirjallisuuskatsauksen tulokset on esitetty taulukkomuodossa. Niitä tarkastellaan käsittelemällä tutkimuskysymykset ja niihin saadut vastaukset. Aluksi arvioidaan, kuinka päästiin opinnäytetyön tavoitteeseen. Tavoitteena oli tuottaa kirjallisuuskatsaus, joka yhdistää Voimauttavaa vuorovaikutuksen toimintamallia ja toimintaterapian teoriaa. Tavoite voidaan katsoa saavutetuksi, sillä kirjallisuuskatsaukseen saatiin sisällytettyä kolme sisäänottokriteerien mukaista tutkimusta, jotka analysoitiin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä käyttäen inhimillisen toiminnan mallin käsitteistöä käsitejärjestelmänä. Näin saatiin yhdistettyä Voimauttavaa vuorovaikutusta käsitteleviä tutkimuksia ja toimintaterapian teoriaa.

Ensimmäistä tutkimuskysymystä ”Millaisia vaikutuksia Voimauttavalla vuorovaikutuksella on ihmisen toimintaan ja siihen vaikuttaviin tekijöihin?” käsitellään aluksi ja toista tutkimuskysymystä ”Millaista mahdollista lisäarvoa Voimauttava vuorovaikutus voi tuoda toimintaterapian asiakkaille, joilla on kehitysvamma tai jotka ovat autismin kirjolla?” sen jälkeen.

Kirjallisuuskatsaukseen valittiin toimintaterapian teoriamalliksi inhimillisen toiminnan malli. Valikoituneesta aineistosta tehdyt pelkistykset sijoittuivat mallin osa-alueisiin toiminnallinen ympäristö, sosiaalinen ympäristö ja toiminnallinen mukautuminen. Eniten pelkistyksiä tuli sosiaalisen ympäristön ja toiminnallisen mukautumisen osa-alueisiin.

Mallin osa-alueet tahto, tottumus, suorituskky, fyysinen ympäristö, osallistuminen, suoriutuminen, taidot, toiminnallinen identiteetti ja toiminnallinen pätevyys jäivät analyysivaiheessa vaille niiden kanssa yhteen sopivia pelkistyskäsitteitä. Kirjallisuuskatsauksessa mukana olleiden tutkimusten perusteella ei voida ottaa kantaa siihen, vaikuttaako Voimauttava vuorovaikutus ulkopuolelle jääneisiin inhimillisen toiminnan mallin osiin. On mahdollista, että Voimauttavalla vuorovaikutuksella joko on näihin vaikutusta tai ei ole, mutta aineisto ei anna siitä tietoa.

On hyvä huomioida, että tutkimuksissa on käytetty asiakkaiden tietynlaisesta käytöksestä termiä ”haastava käyttäytyminen”, jolla viitataan henkilökunnan haastavana kokemaan asiakkaiden käyttäytymiseen. Vain yhdessä tutkimuksessa kuvattiin tarkemmin, mitä termillä tarkoitetaan käytännössä. Kyseisessä tutkimuksessa työntekijöiden kokemaa haastavaa käyttäytymistä kerrottiin olevan esimerkiksi asiakkaan hyökkäävyys sanallisten ja fyysisten uhkausten muodossa, lyöminen, työntäminen, potkiminen ja ympäristöä ja itseä vahingoittava käytös kuten pään hakkaaminen seinään, sekä muita ihmisiä kohtaan vahingoittava käytös, esimerkiksi tavaroiden heittäminen (McKim & Samuel 2021: 131). Opinnäytetyössä ”haastavasta käyttäytymisestä” käytetään esimerkiksi termiä haastavana koettu käyttäytyminen.

Pelkistysten sijoittuminen sosiaalisen ympäristön, toiminnallisen ympäristön ja toiminnallisen mukautumisen osa-alueisiin on esitetty omissa taulukoissaan (ks. taulukot 7, 8 ja 9). Voimauttava vuorovaikutus on lyhennetty taulukoiden pelkistyksissä muotoon vv.

Taulukko 7. Kirjallisuuskatsauksen tulokset inhimillisen toiminnan mallin osa-alueittain: sosiaalinen ympäristö.

Sosiaalinen ympäristö
Vv vaikuttamassa yhteisymmärryksen lisääntymisessä (erilaiset kommunikaatiomuodot)
Henkilökunnan ymmärryksen lisääntyminen asiakkaan viestinnästä
Henkilökunnan vv-koulutuksesta saama itsevarmuus (vuorovaikutuksen parantuminen asiakassuhteessa)
Henkilökunnan lisääntynyt tyytyväisyys ja työhyvinvointi
Työntekijöiden toimintatapojen ja asenteiden muutos (aito kuuntelu, kiinnostus ajanviettoon, tehtäväkeskeisestä hoidosta tunnekeskeisempään, haastavan käyttäytymisen ymmärtäminen sosiaalisena viestintänä, lisääntynyt kärsivällisyys)
Henkilökunnan aito ilo ja hämmästys asiakkaiden edistymisestä
Vahvistunut vastavuoroinen yhteistyösuhde
Henkilökunnan estyneisyyden vähentyminen vv-hetkien pitämisen myötä

Innostunut ja vv:tä arvostava henkilökunta
Henkilökunnan reflektiivinen työote
Henkilökunnan saatavilla olo
Henkilökunnan odotusten suhteutuminen intervention lopputuloksen suhteen
Tavat toteuttaa vv:tä (kaikuna vastaaminen, vuorottelu, tanssiminen, keinuttelu, positiivinen palaute, kosketus, rinnakkain asettuminen, jäljittely, katsekontaktin käytön huomioiminen, liittyminen asiakkaan toimintaan)
Asiakkaan mielenkiinnonkohteiden hyödyntäminen vv:ssä
Uusien toimintamahdollisuuksien tarjoaminen (rinnakkain tekeminen)
Asiakkaan tahtisuus
Henkilökunnan tapa toimia haastavissa tilanteissa (puheen peilaaminen, kädestä pitäminen, puheen ja vaatimusten vähentäminen, tilan antaminen, saatavilla olo, toiminnan tarjoaminen, katsekontaktin käytön huomioiminen, kehonkielen huomioiminen, hiljaisuus, rauhallisena pysyminen, rohkaiseminen, tyyntytely, muiden suojaaminen)
Perheenjäsenen itsevarmuuden lisääntyminen
Perheenjäsenen ajattelun ja toiminnan muutos (käsitys ihmissuhteesta, vv:n käyttö siinä)

Taulukko 8. Kirjallisuuskatsauksen tulokset inhimillisen toiminnan mallin osa-alueittain: toiminnallinen ympäristö.

Toiminnallinen ympäristö
Koskettamiseen liittyvien käytäntöjen muutos
Aikataulutettujen vv-sessioiden toteuttaminen
Uusien toimintamahdollisuuksien tarjoaminen

Taulukko 9. Kirjallisuuskatsauksen tulokset inhimillisen toiminnan mallin osa-alueittain: toiminnallinen mukautuminen.

Toiminnallinen mukautuminen
Asiakkaan ihmissuhteiden parantuminen
Asiakkaan haastavan käyttäytymisen voimakkuuden ja esiintymistiheyden vähentyminen
Asiakkaan mielialan kohentuminen ja sietokyvyn kasvaminen
Asiakkaan ja henkilökunnan välisen vuorottelun lisääntyminen
Asiakkaan ja henkilökunnan vuorovaikutuksesta nauttimisen lisääntyminen
Asiakkaan ja henkilökunnan välisen hauskanpidon lisääntyminen
Asiakas enemmän oma-aloitteisessa vuorovaikutuksessa
Asiakkaan lisääntynyt katsekontakti, hymyily, ääntely

Asiakkaan lisääntynyt viestintä
Asiakkaan lisääntynyt nauru ja iloinen ääntely sosiaalisissa tilanteissa
Asiakkaan rentoutuneempi olemus
Asiakkaan sanaston laajentuminen
Asiakkaan oma-aloitteinen tarpeiden esiintuminen
Asiakkaan yhteisön toimintaan palaamisen mahdollistuminen vv-intervention jälkeen
Toiminta uutena vuorovaikutuksen muotona

Pelkistysten sisältöjä avataan tarkemmin omissa luvuissaan inhimillisen toiminnan mallin osa-alueittain.

5.1.1 Sosiaalinen ympäristö

Voimauttava vuorovaikutus vaikutti sosiaaliseen ympäristöön siten, että sen käyttö lisäsi henkilökunnan ja asiakkaan välistä yhteisymmärrystä. Menetelmä toimi kuin silta erilaisten kommunikaatiomuotoja käyttävien henkilöiden välillä mahdollistaen vuorovaikutuksen. Menetelmän käytön myötä kahdessa eri tutkimuksessa työntekijät kertoivat ymmärryksensä lisääntyneen asiakkaan viestintään liittyen. Eräs työntekijä alkoi nähdä asiakkaan haastavana koetun käyttäytymisen taakse ja ymmärtää sen olevan asiakkaan tapa viestiä tarpeitaan ja halujaan. (Nagra & White & Appiah & Rayner 2016: 654.) Toisessa tutkimuksessa puolestaan kuvattiin, että aiemmin henkilökunta oli tulkinnut asiakkaan toistamia sanoja aina kirjaimellisesti. Asiakas saattoi toistaa sanoja ”kuppi teetä?” kysyvällä äänensävyllä, mutta ilmeni, ettei tämä oikeasti joka kerralla koettanut pyytää kyseistä juomaa. Henkilökunta ymmärsi sanojen toistelun olevan asiakkaan sosiaalista viestintää, jota tämä käytti tarkoittamatta sanoja joka kerta niiden kirjaimellisessa merkityksessä. (McKim & Samuel 2021: 131.)

Henkilökunta koki saaneensa Voimauttavan vuorovaikutuksen koulutuksesta itsevarmuutta menetelmän käyttöön, minkä ansiosta vuorovaikutuksen laatu asiakassuhteissa parani. Työntekijöiden haastatteluissa kuvastui lisääntynyt itseluottamus ja ymmärrys asiakasta kohtaan sekä kohentunut tyytyväisyys työstä ja parantunut työhyvinvointi. Lisäksi kuvattiin, kuinka asiakkaiden ja työntekijöiden välinen yhteistyösuhde oli vahvistunut. Työntekijät kokivat suhteet asiakkaisiin vastavuoroisina. Se näkyi työntekijöiden kasvaneena tahtona nähdä vaivaa vuorovaikutuksen eteen uudella tavalla sekä asiakkaiden vastauksena näihin vuorovaikutusaloitteisiin. Ainakin yhdellä asiakkaalla aiempaa avoimempi tunneilmaisu mahdollistui näissä suhteissa. (Nagra ym. 2016: 652.)

Voimauttava vuorovaikutus vaikutti tutkimuksissa mukana olleiden työntekijöiden toimintatapoihin ja asenteisiin. Eräs työntekijä kuvaili haastattelussa, kuinka halusi alkaa pysähtyä kuuntelemaan asiakasta ja yksinkertaisesti viettää aikaa tämän kanssa (Nagra ym. 2016: 654). Vuorovaikutus alkoi näyttäytyä henkilökunnalle itsessään arvokkaana asiana. Kahdessa tutkimuksessa kerrottiin, kuinka henkilökunta alkoi tiedostaa, että tehtäväkeskeinen työote kaipasi rinnalleen asiakkaiden tunnetarpeiden huomioimista ja niihin vastaamisen priorisointia. Lisäksi työntekijät kuvasivat myös, kuinka he olivat alkaneet ymmärtää asiakkaan haastavana koetun käyttäytymisen olevan yritys kommunikoida erilaisia tarpeitaan henkilökunnalle. (Nagra ym. 2016: 652, 654; McKim & Samuel 2021: 132.)

Henkilökunta koki iloa ja hämmästyä asiakkaissa näkemästään muutoksesta vuorovaikutustilanteissa. Työntekijä kuvasi, kuinka vuorovaikutushetkessä asiakas vaikutti yhtäkkiä hoksaavan, että työntekijä ”puhuu hänen kieltään” ja lähti mukaan vuorovaikutukseen työntekijän kanssa. ”Kielellä” tarkoitettiin esimerkiksi eleillä viestimistä. (Rayner ym. 2014: 66.) Lisäksi kahdessa tutkimuksessa mainittiin, että työntekijöiden vapautuneisuus käyttää Voimauttavaa vuorovaikutusta asiakkaiden kanssa kasvoi menetelmän tullessa tutummaksi (Nagra ym. 2016: 652; Rayner ym. 2014: 66). Erityisesti yhdessä kolmesta tutkimuksesta korostui henkilökunnan suuri innostus Voimauttavasta vuorovaikutuksesta ja arvostus menetelmää kohtaan (Rayner ym. 2014: 66).

Henkilökunnan työote muovautui Voimauttavaa vuorovaikutusta käyttäessä reflektiivisemmäksi. Tätä tuki intervention aikana toteutettu vuorovaikutustilanteiden videoiminen sekä videoiden analysoiminen itsenäisesti ja ryhmässä. Henkilökunnan saatavilla olo asiakkaille todettiin merkitykselliseksi vuorovaikutuksen toteutumisen kannalta. (McKim & Samuel 2021: 132.) Henkilökunnan odotukset Voimauttavan vuorovaikutuksen intervention lopputuloksen kannalta suhteutuivat realistisemmiksi. Työntekijät alkoivat pitää esimerkiksi asiakkaan lyhyeksi hetkeksikin rauhoittumista vuorovaikutushetkessä tärkeänä asiana. (Rayner ym. 2014: 67.)

Työntekijöiden ja asiakkaiden välille syntyi erilaisia tapoja toteuttaa Voimauttavaa vuorovaikutusta. Näitä olivat kaikuna vastaaminen ja sanaton vuorottelu, jossa hyödynnettiin tanssimista ja keinuttelua, positiivisen palautteen antaminen, kosketuksen hyödyntäminen, esimerkiksi ylävitosten heittäminen ja halaaminen, rinnakkain asettuminen asiakkaan kanssa, sensitiivinen jäljittely, katsekontaktin käytön huomioiminen ja liittyminen mukaan asiakkaalle mieleiseen toimintaan, kuten videoiden katselemiseen. (McKim & Samuel 2021: 131–133.)

Asiakkaan mielenkiinnon kohteiden hyödyntäminen vuorovaikutushetkissä tuli ilmi eräässä asiakastapauksessa. Siinä henkilökunta hyödynsi asiakkaalle mieleistä toimintaa, eläin- ja musiikkivideoiden katselua, viettääkseen aikaa asiakkaan kanssa. Osoitus kiinnostuksesta vuorovaikutukseen näissä tilanteissa tuli asiakkaalta, jonka aloitteen henkilökunta tarttui. Ajan kuluessa syntyi uusi tapa olla vuorovaikutuksessa asiakkaalle tärkeiden videoiden tapahtumien jäljittelyn, vuorottelun ja yhteisen ajanvieton kautta. (McKim & Samuel 2021: 133.)

Hieman samanlaista tapaa olla vuorovaikutuksessa käytettiin erään toisen asiakkaan kanssa tilanteissa, joissa asiakas oli osoittanut hänelle tavanomaisia kiihtymyksen merkkejä. Henkilökunta alkoi tehdä asiakkaan nähden tälle mieluista toimintaa, kuten paperin repimistä, palikoiden pinoamista tai palapelin kokoamista. Tärkeää oli se, että henkilökunta vain teki toimintaa ilman asiakkaalle esitettyä vaatimusta liittyä mukaan. Tämä mahdollisti asiakkaalle haluamansa tavan vastata tähän sanattomaan tarjoukseen. Asiakas joko heitti lelun henkilökunnalle, otti työntekijää kiinni kädestä tai liittyi mukaan henkilökunnan aloittamaan toimintaan. (McKim & Samuel 2021: 132.)

Kummassakin edellä kuvailussa tapahtumassa tärkeänä seikkana oli asiakkaan tahtisuus. Sama asia esiintyi myös eräässä työntekijän antamassa haastattelussa, jossa hän kuvasi ajan antamisen ja asiakkaan tempoon asettumisen tärkeyttä vuorovaikutustilanteissa (Nagra ym. 2016: 654).

Voimauttava vuorovaikutus vaikutti henkilökunnan tapaan toimia haastavissa tilanteissa. Tapoja vastata asiakkaan haastavana koettuun käyttäytymiseen olivat puheen ja tiettyjen ilmausten peilaaminen eli toistaminen takaisin asiakkaalle, kädestä pitelyn tarjoaminen, puheen ja vaatimusten vähentäminen, tilan antaminen ja saatavilla olo asiakkaalle, toiminnan tarjoaminen ilman vaatimuksia liittyä mukaan, katsekontaktin ja kehonkielen käytön huomioiminen, hiljaisuus, rauhallisena pysyminen, asiakkaan rohkaiseminen ja tarjouksen tekeminen siirtyä rauhallisempaan tilaan, tyyntyttely ja muiden suojaaminen. (McKim & Samuel 2021: 131–133.)

Voimauttava vuorovaikutus vaikutti myös asiakkaiden perheenjäseniin. Se auttoi kehittämään heidän itsevarmuuttaan ja suhdettaan asiakkaaseen. Erään asiakkaan sisko kuvasi ajattelunsa ja toimintansa muutosta. Hän kertoi Voimauttavan vuorovaikutuksen muuttaneen hänen koko käsityksensä suhteestaan kyseiseen asiakkaaseen ja sen, kuinka hän esimerkiksi viettää aikaa tämän kanssa. (McKim & Samuel 2021: 131.)

5.1.2 Toiminnallinen ympäristö

Toiminnalliseen ympäristöön Voimauttavan vuorovaikutuksen käyttö vaikutti siten, että koskettamiseen liittyvät käytännöt muuttuivat organisaatioissa. Käytäntönä oli aiemmin ”ei kosketusta”-periaate, eli asiakkaita ei kosketettu työntekijöiden toimesta. Tämän takia henkilökunta oli ennen Voimauttavan vuorovaikutuksen interventiota epävarma siitä, kuinka suhtautua asiakkaan fyysisiin vuorovaikutusaloitteisiin, kuten kädestä piteilyyn. Samassa tutkimuksessa kerrottiin aikataulutettujen vuorovaikutusessioiden käyttöönotosta intervention ansiosta. Lisäksi intervention seurauksena erään asiakkaan toiminnalliseen ympäristöön tuli muutoksena uusien toimintamahdollisuuksien tarjoaminen. (McKim & Samuel 2021: 131–132.)

5.1.3 Toiminnallinen mukautuminen

Aineistossa kuvattujen asiakastapausten kohdalla on hyvä huomioida, ettei toiminnallisen mukautumisen kokemusta tutkimusten asiakkailla voida todentaa. Muutokset asiakkaiden toiminnassa vaikuttavat ulkopuolelta katsottuna toiminnalliselta mukautumiselta, mutta esimerkiksi asiakkaiden omasta kokemuksesta tai muutosten pitkäkestoisuudesta eli siitä, jäävätkö ne pysyvästi muuttuneeksi toimintatavaksi, ei aineisto anna tietoa.

Ulkopuolelta havaittu ja muiden kuvailema asiakkaiden toiminnallinen mukautuminen saattaa olla osittain tai täysin tilannesidonnaista ja esimerkiksi ulkoisen tuen mahdollistamaa, jolloin ei varmuudella voida todeta sen olevan toiminnallista mukautumista. Toiminnallinen mukautuminen olisi inhimillisen toiminnan mallin mukaan ajan saatossa tapahtuvaa, tietynlaisen toiminnallisen identiteetin omaksumisen ja toiminnallisen pätevyyden kokemisen yhteisvaikutusta (de las Heras de Pablo ym. 2017: 117–118).

Toiminnallisesta identiteetistä ja toiminnallisen pätevyyden kokemuksesta ei voida saada täysin luotettavaa tietoa muilta, kuin toimijalta itseltään. Nyt kyseessä olevan asiakasryhmän tapauksessa tämä on haasteellista puheella kommunikoinnin mahdollisuuden puuttuessa. Kuitenkin ne muutokset, jotka Voimauttava vuorovaikutus vaikutti jollakin aikavälillä aikaansaaneen asiakkaissa, sopivat inhimillisen toiminnan mallin osa-alueista parhaiten toiminnalliseen mukautumiseen. Varmaksi ei kuitenkaan voida sanoa, onko kyseessä toiminnallinen mukautuminen vai ei. Vaikka varmuutta asiasta ei aineiston perusteella voida saada, ei se poissulje Voimauttavan vuorovaikutuksen asiakkaiden elämään tuomaa mahdollista lisäarvoa.

Voimauttava vuorovaikutus vaikutti asiakkaiden mahdolliseen toiminnalliseen mukautumiseen siten, että erään asiakkaan suhteiden asumisyksikkönsä työntekijöihin ja omaan perheenjäseniinsä kerrottiin parantuneen. Saman asiakkaan haastavan käyttäytymisen voimakkuuden ja esiintymistiheyden kerrottiin vähentyneen Voimauttavan vuorovaikutuksen intervention aikana. Erään toisen asiakkaan mielialan kuvattiin intervention aikana kohentuneen ja sietokyvyn kasvaneen tilanteille, jotka aiemmin olivat aiheuttaneet ahdistuneisuutta. (McKim & Samuel 2021: 131, 133.)

Erään tutkimuksessa mukana olleen asiakkaan ja henkilökunnan välisen vuorottelun, asiakkaan ja henkilökunnan vuorovaikutuksesta nauttimisen sekä heidän keskinäisen hauskanpitoinsa kuvailtiin lisääntyneen Voimauttavan vuorovaikutuksen käytön seurauksena. (McKim & Samuel 2021: 133.)

Asiakkaiden kuvailtiin olevan Voimauttavan vuorovaikutuksen käytön myötä enemmän oma-aloitteisessa vuorovaikutuksessa henkilökunnan kanssa (McKim & Samuel 2021: 133) ja tekevän aiempaa enemmän aloitteita vuorovaikutukseen (Nagra ym. 2016: 652). Asiakkaan ja henkilökunnan väliseen vuorovaikutukseen kerrottiin menetelmän ansiosta tulleen lisää katsekontaktia, hymyilyä ja ääntelyä asiakkaan taholta. Asiakkaan kuvailtiin olevan viestinnässään aiempaa avoimempi ja viestinnän määrän kerrottiin myös kasvaneen aiempaan verrattuna. Vuorovaikutus oli saanut uusia sävyjä asiakkaan naurun ja iloisen ääntelyn lisääntyttyä sosiaalisissa tilanteissa. (McKim & Samuel 2021: 133.)

Erään asiakkaan olemuksen kerrottiin rentoutuneen. Aiemmin kyseisellä asiakkaalla oli ilmennyt esimerkiksi lisääntyntä lihaskäntymistä ja käsien nyrkistymistä, kun tämä oli alkanut ahdistua tai kiihtyä. (McKim & Samuel 2021: 133.) Erään asiakkaan sanaston kuvattiin laajentuneen ”viikko viikolta” (Rayner ym. 2014: 66–67). Myös asiakkaiden oma-aloitteisen tarpeiden esiintuomisen kuvattiin kohentuneen. Tähän myötävaikutti henkilökunnan kasvanut tahto kiinnittää aiempaa enemmän huomiota asiakkaiden omien tarpeiden ilmaisuihin. (Rayner ym. 2014: 67.) Erään asiakkaan kerrottiin voineen intervention jälkeen palata takaisin asumisyksikkönsä yhteisiin toimintoihin. Aiemmin tämän asiakkaan yhteisötoimintoihin osallistumista oli rajoitettu haastavana koetun käyttäytymisen takia. (McKim & Samuel 2021: 131.)

Eräälle asiakkaalle toiminta tuli mukaan uutena vuorovaikutuksen muotona Voimauttavan vuorovaikutuksen käytön myötä. Asiakkaan kuvailtiin nauttivan eläin- ja musiikkivideoiden katselusta tietokoneelta tuntien ajan itsekseen. Työntekijän aloittaessa vastaavan videon katselun omalla näytöllään samassa tilassa, asiakas kääntyi tämän puoleen

osoittaen kiinnostusta työntekijää ja tämän reaktioita kohtaan. Työntekijät kopioivat videoilla näkyvien eläinten ja tanssijoiden liikkeitä. Muutaman kuukauden kuluttua toiminnasta oli muodostunut sellaista, että asiakas itse aloitti videoilla näkyvien toimintojen jäljittelyn ja käänsi työntekijän näytön itseään kohti. Toiminta oli vuorottelevaa ja yhdessäolosta nautittiin. (McKim & Samuel 2021: 133.)

5.2 Lisäarvo asiakkaille

Tässä alaluvussa vastataan opinnäytetyön toiseen tutkimuskysymykseen ”Millaisia vaikutuksia Voimauttavalla vuorovaikutuksella on ihmisen toimintaan ja siihen vaikuttaviin tekijöihin?”. Vastaukset kysymykseen on johdettu ensimmäiseen tutkimuskysymykseen saaduista tuloksista.

5.2.1 Sosiaalinen ympäristö

Henkilökunnan lisääntynyt ymmärrys asiakkaan käyttäytymisen ja viestinnän osalta voi näyttäytyä lisäarvona asiakkaalle, kun asiakas tulee paremmin ymmärretyksi ja hänen tarpeensa ja halunsa tulevat täytetyksi arjen tilanteissa. Tilanteessa, jossa asiakkaalla oli tapana toistella fraaseja, joiden tulkinta muuttui kirjaimellisesta sosiaalisesti, asiakkaan tottumus, tapa toimia, oli tietyllä tavalla ristiriidassa ympäristön kanssa. Asiakas ei saanut fraasin toistelulla haluamaansa vuorovaikutusta tai kontaktia työntekijään, mutta henkilökunnan ymmärryksen muuttuessa tarve vuorovaikutukselle saattoi tulla paremmin täytetyksi. On tärkeää muistaa vuorovaikutuksen itsessään olevan mahdollinen tarve, eli asiakkaan toiminnan taustalla aina ole tarve tai halu saada jotain konkreettista, kuten tapauksen esimerkissä teetä.

Työntekijöiden lisääntynyt itsevarmuus, ymmärtäväisyys ja kohonnut tyytyväisyys työssä ovat suoraan sosiaalisen ympäristön vaikutuksia, mutta voidaan arvailla, minkälaista epäsuoraa lisäarvoa nämä asiat tuottavat asiakkaiden arjessa. Työssä viihtyvä ja jaksava työntekijä voi kokea tärkeänä jatkaa samassa työpaikassa ja samojen asiakkaiden kanssa, jolloin henkilökunnan pysyvyys paranee, mikä voinee parantaa asiakkaiden sosiaalisen ympäristön laatua. Asiakkaiden ja työntekijöiden välisen suhteen parantumisella voi olla myös positiivisia vaikutuksia sosiaaliseen ympäristöön asiakkaan näkökulmasta.

Henkilökunnan asenteissa ja toiminnassa tapahtuneilla muutoksilla voidaan sanoa olevan myös vaikutusta asiakkaiden sosiaalisen ympäristön laatuun. Vuorovaikutuksen priorisointi asiakkaan kanssa ja ymmärryksen lisääntyminen asiakkaan tarpeista voivat

näyttäytyä asiakkaalle lisäarvona. Henkilökunnan ymmärryksen kasvaminen haastavan käyttäytymisen syistä ja taustalla vaikuttavista täyttämättömistä tarpeista voi myös olla asiakkaalle arvokasta, kun asiakkaan tarpeet kohdataan ennen tilanteen eskaloitumista.

Yhteisen ”kielen” löytyminen eli yhteisymmärryksessä tapahtuva vuorovaikutus sekä henkilökunnan vapautuneisuus vuorovaikutustilanteissa voivat parantaa asiakkaan suhteita henkilökuntaan. Luontevuus ja vapautuneisuus vuorovaikutuksessa ovat henkilökunnan kannalta työntekoa helpottavia tekijöitä. Asiakkaalle ne voivat näkyä rennompana vuorovaikutuksena.

Henkilökunnan reflektiivisyyden lisääntyminen voi olla positiivinen muutos asiakkaan sosiaalisessa ympäristössä, jos se lisää henkilökunnan kykyä muuttaa toimintaansa asiakkaan tarpeita kuunnellen. Henkilökunnan lisääntyneen saatavilla olon on mahdollista lisätä myös asiakkaan tarpeiden täyttämistä.

Eräässä tutkimuksessa kuvattiin niitä tapoja, joilla Voimauttava vuorovaikutus muutti henkilökunnan ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta, lisäten erilaisia sanallisia ja sanattomia keinoja olla vuorovaikutuksessa. Nonverbaalisesti viestivän asiakkaan kannalta on oleellista, että vuorovaikutustilanteissa halutaan ymmärtää ja tukea asiakkaan sanattonta viestintää.

Asiakkaan mielenkiinnon kohteiden hyödyntäminen voi olla henkilökunnalle tapa innostaa asiakasta vuorovaikutukseen ja tarjota yksilöllisesti sopivia tapoja nauttia yhteisistä vuorovaikutushetkistä. Toiminnan tekeminen tai sen tarjoaminen nähtiin aineistojen tietyissä asiakastapauksissa vuorovaikutuksen keinona. Sanallisen viestinnän määrän säätely oli olennainen osa vuorovaikutuksen onnistumista. Huomionarvoista on myös, että sanallisen viestinnän määrän säätely voi tarkoittaa monia eri asioita riippuen asiakkaasta.

Henkilökunnan tapa vastata asiakkaan haastavana koettuun käyttäytymiseen on vahvasti riippuvainen kustakin asiakkaasta yksilönä, esimerkiksi asiakkaan puheen peilaaminen, hiljaisuus ja asiakkaan rohkaiseminen kuvaavat kaikki sanallista viestintää tai sen puutetta. On huomioitava yksilöllisesti, mitkä vuorovaikutuksen tavat auttavat asiakasta vaikeissa tilanteissa.

Asiakkaan ja perheenjäsenen tapa viettää aikaa muuttui erään asiakkaan siskon mukaan parempaan suuntaan. Voimauttavaa vuorovaikutusta voisi siis käyttää myös muissa kuin ammattilaisten ja asiakkaiden välisissä suhteissa.

5.2.2 Toiminnallinen ympäristö

Koskettamiseen liittyvien käytäntöjen muutos voi mahdollistaa asiakkaille monipuolisen Voimauttavan vuorovaikutuksen toteuttamisen ja asiakkaiden aloitteisiin vastaamisen. Aikataulutetut vuorovaikutussessiot voivat taata asiakkaille säännöllisen kohtaamisen ja vuorovaikutuksessa olemisen. Välillisesti Voimauttavan vuorovaikutuksen käyttämisen myötä saattaa asiakkaille mahdollistua myös uusien toimintamahdollisuuksien tarjoaminen. Mikäli toiminnallinen ympäristö ei tue tai jopa estää Voimauttavan vuorovaikutuksen toteutumista, henkilökunnan vuorovaikutusosaamisella tai halulla priorisoida vuorovaikutusta ei voida saada Voimauttavan vuorovaikutuksen kaikkia hyötyjä irti.

5.2.3 Toiminnallinen mukautuminen

On hyvä huomioida, että asiakkaiden suhteiden jonkinlainen parantuminen läheisiin ihmisiin kuvattiin työntekijöiden ja perheenjäsenten toimesta, eikä voida sanoa täsmällisesti, mitkä ovat asiakkaan omat ajatukset aiheesta. Haastavan käyttäytymisen vähentyminen sekä mielialan kohentuminen ja sietokyvyn kasvaminen aiemmin ahdistavina koetuissa tilanteissa saattavat kertoa asiakkaan hyvinvoinnin parantumisesta.

Vuorottelun lisääntyminen vuorovaikutuksessa voi mahdollisesti lisätä asiakkaan kokemusta esimerkiksi osallisuudesta, vahvistuneista vaikuttamismahdollisuuksista sekä omanarvontunnosta. Nämä tyypillisesti myönteisinä koetut asiat asiakkaan ja henkilökunnan välisissä suhteissa voivat olla esimerkiksi keskinäistä kiintymystä ja tasa-arvoisuutta lisääviä tekijöitä.

Asiakkaan lisääntyneet vuorovaikutusaloitteet ja vuorovaikutuksessa oma-aloitteisesti viipyminen voivat kertoa siitä, että asiakas kokee vuorovaikutuksen itselleen tärkeänä ja vuorovaikutussuhteet merkityksellisinä. Näiden voidaan ajatella olevan kohentuneita viestintä- ja vuorovaikutustaitoja, tarkemmin parantunutta kontaktin ottamista ja itsensä ilmaisemista. Asiakkaalle mahdollisesti tärkeiden asioiden tekeminen, kuten sosiaalisissa suhteissa toimiminen, voi lisätä asiakkaan toiminnallisen pätevyyden kokemusta, jolloin asiakas mukautuu.

Ulkoisten ahdistuneisuudesta kertovien merkkien vähentyminen voi kertoa itse ahdistuneisuudenkin jonkinasteisesta lievittymisestä Voimauttavan vuorovaikutuksen vaikutuksesta. Sanavaraston laajentuminen voi auttaa asiakasta viestimään tarpeitaan aiempaa ymmärrettävämmiin. Lisäksi henkilökunnan lisääntynyt halu olla aiempaa tarkkaavampi asiakkaiden tarpeiden suhteen sekä asiakkaiden vahvistunut tarpeiden ilmaisu voivat kohentaa tarpeisiin vastaamista. Yhteisiin toimintoihin palaaminen voi mahdollistaa asiakkaalle merkityksellisiin toimintoihin osallistumista ja kohentunutta sosiaalista elinpiiriä.

Asiakkaalle merkityksellistä ja mielekästä toimintaa, kuten videoiden katselua, voidaan hyödyntää vuorovaikutuksen keinona. Toisaalta vuorovaikutuksesta voisi tulla merkityksellistä toimintaa, jossa voidaan kokea yhteistä iloa yhdessäolosta. Lisäarvo asiakkaalle näkyisi siten merkityksellisen toiminnan jakamisessa vuorovaikutustilanteissa ja merkityksellisen vuorovaikutuksen lisääntymisessä yhteisen toiminnan avulla. Erityisesti toimintaterapian opinnäytetyössä tämä toiminnan ymmärtäminen vuorovaikutuksen keinona ja toisaalta vuorovaikutuksen itsensä ymmärtäminen merkityksellisenä toimintana on tärkeä huomio.

5.3 Johtopäätökset

Saatujen tulosten perusteella vaikuttaisi siltä, että Voimauttavalla vuorovaikutuksella on vaikutuksia ainakin ihmisen sosiaaliseen ympäristöön, toiminnalliseen ympäristöön ja tietyn rajoituksen toiminnalliseen mukautumiseen. Sosiaalisessa ympäristössä korostui henkilökunnan vuorovaikutuksen mukauttaminen asiakkaille sopivaksi, joka saattoi esimerkiksi auttaa asiakkaita olemaan paremmassa vuorovaikutuksessa työntekijöiden kanssa. Aineistoissa henkilökunnan asenteet ja toiminta vaikuttivat muuttuneen sellaisiksi, että ne tukivat aiempaa paremmin vuorovaikutuksen priorisoimista. Lisäksi henkilökunnan ymmärrys asiakkaiden haastavana koetun käyttäytymisen syistä kasvoi.

Vuorovaikutukseen työntekijöiden ja asiakkaiden välille tuli uutta rentoutta. Henkilökunnan työote muuttui aiempaa reflektiivisemmäksi. Voimauttava vuorovaikutus auttoi henkilökuntaa ymmärtämään vuorovaikutusta uudella tavalla. He omaksuivat uusia sanatomia ja sanallisia tapoja olla vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa. Henkilökunta alkoi etsiä yksilöllisiä, asiakkaalle sopivia tapoja olla vuorovaikutuksessa, esimerkiksi yhteisen toiminnan äärellä huomioiden asiakkaan tahtisuuden. Voimauttava vuorovaikutus oli osana mahdollistamassa asiakkaille sopivien toimintatapojen rakentamista tilanteissa, joissa asiakas käyttäytyi haastavana koetulla tavalla. Lisäksi asiakkaiden perheenjäsenet kokivat suhteen asiakkaaseen parantuneen menetelmän käytön myötä.

Voimauttava vuorovaikutus sai aikaan toiminnalliseen ympäristön muutoksen, joka näkyi kosketukseen liittyvien käytäntöjen vaihtumisena aiemmasta ”ei kosketusta”-käytännöstä sallivampaan. Asiakkaiden aikatauluihin tulivat mukaan säännölliset Voimauttavan vuorovaikutuksen sessiot, jolloin keskityttiin erityisesti vuorovaikutukseen asiakkaiden kanssa. Lisäksi menetelmä mahdollisti uusien toimintamahdollisuuksien tarjoamisen asiakkaalle.

Toiminnallisen mukautumisen osa-alueella ulkopuolisten, eli esimerkiksi työntekijöiden, kuvaamana kerrottiin asiakkaiden suhteiden parantumisesta henkilökuntaan, haastavan käyttäytymisen lieventymisestä ja vähentymisestä, mielialan kohentumisesta ja sielokyvyn kasvamisesta. Asiakkaat vaikuttivat nauttivan vuorovaikutuksesta aiempaa enemmän ja vuorottelu sekä keskinäinen hauskanpito lisääntyivät. Asiakkaiden aloitteellisuus ja vuorovaikutuksessa viipyminen kasvoivat. Erään asiakkaan katsekontaktin käyttö, nauru ja iloinen ääntely lisääntyivät vuorovaikutustilanteissa. Muillakin yksittäisillä asiakkailla kerrottiin olemuksen rentoutuneen ja esimerkiksi sanavaraston kasvaneen. Asiakkaiden omatekemä tarpeiden esiintuominen koheni. Työntekijöiden ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen tuli mukaan toiminnallisia elementtejä, jotka kehittivät ajan saatossa asiakkaan kanssa. Yhdessäolosta nautittiin.

Vuorovaikutuksen ymmärtäminen itsessään merkityksellisenä toimintana on tärkeä huomio, joka nousee esiin opinnäytetyön tuloksissa. Havaittiin myös, että toimintaa voi käyttää vuorovaikutuksen muotona. Toiminnan käyttäminen vuorovaikutuksen keinona voi olla myös keino toimintaterapeutille olla vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Tuloksista voi tehdä myös johtopäätöksen, että ympäristön vaikutus asiakkaan elämään on merkittävä. Työntekijät ja muut lähi-ihmiset ovat muodostamassa asiakkaan sosiaalista ympäristöä. Vuorovaikutuksen mahdollistamisessa heidän vastuunsa käyttää vaikutusvaltaansa asiakkaisiin on suuri ja sen olemassaolon tiedostaminen tärkeää. Tutkimuksissa työntekijöiden asenteet muuttuivat Voimauttavan vuorovaikutuksen koulutuksen ja käytön myötä siten, että he ymmärsivät oman asemansa asiakkaisiin nähden paremmin.

Voimauttavan vuorovaikutuksen keskittyessä vuorovaikutuskumppaneiden keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseen, se voisi olla oiva työkalu toimintaterapeutille, kun asiakkaana on puhevammaisen henkilö. Eklund (1996) on tutkinut terapiasuhteen merkitystä toimintaterapiassa psykiatrian avohoidossa. Tutkimuksessa havaittiin, että positiivinen suhde pääasialliseen toimintaterapeuttiin edisti toimintakyvyn kohentumista ja mielenterveyttä. (Ks. Weiste 2015: 28.) Voimauttava vuorovaikutus voisi olla hyödyksi terapiasuhteen rakentamisessa.

Vaikka Voimauttavan vuorovaikutuksen käytöllä voisi olla vaikutusta terapiasuhteeseen ja siten myös terapian tavoitteiden saavuttamiseen, sen käyttö on jo itsessään arvokasta. Voimauttavaa vuorovaikutusta käytettäessä on hyvä muistaa, että sen tärkein tavoite on olla yhdessä ja oppia nauttimaan yhdessäolosta (Tikoteekki b). Asiakas voi oppia nauttimaan yhdessäolosta terapeutin kanssa, mutta sama taito olla yhdessä voisi siirtyä myös arkeen ja vaikuttaa laajemmin asiakkaan elämänlaatuun. Yhteyden kokemus on tärkeä, sillä se ehkäisee häpeän, avuttomuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksia (Leiman 2015: 22). Yhteyden kokemusta voitaisiin vahvistaa toimintaterapiassa vuorovaikutustilanteissa käyttämällä Voimauttavaa vuorovaikutusta. Toimintaterapeutti voisi myös ohjata asiakkaan ympäristön lähi-ihmisiä käyttämään Voimauttavaa vuorovaikutusta asiakkaan kanssa, siten vahvistaen yhteyden kokemusta myös muissa sosiaalisissa ympäristöissä.

Opinnäytetyön tulosten perusteella toimintaterapeutin työssä tulisi huomioida erityisesti yllä perusteltuja, terapiasuhteeseen liittyviä seikkoja asiakkaiden kanssa, joiden kommunikaatiokeinot ovat olemuskielen varassa. Lisäksi toimintaterapeutin olisi hyvä huomioida työssään soveltuvilta osin sosiaalisen ympäristön osa-alueita, kuten kirjallisuuskatsauksen tuloksissa tärkeänä näyttäytyneet asennoituminen vuorovaikutustilanteita ja niiden merkityksellisyttä kohtaan sekä erilaiset tavat toteuttaa Voimauttavaa vuorovaikutusta asiakaslähtöisesti. Näitä olivat aineistossa esimerkiksi kaikuna vastaaminen asiakkaalle, vuorottelu, tanssiminen, keinuttelu, positiivinen palaute, kosketuksen käyttäminen, rinnakkain asettuminen, jäljittely, katsekontaktin käyttämisen huomioiminen ja liittyminen mukaan asiakkaan tekemään toimintaan. Toimintaterapeutin olisi myös hyvä pitää mielessä toiminnallisen ympäristön aiheuttamat rajoitteet ja kannustimet vuorovaikutuksen suhteen. Rajoittavatko esimerkiksi käytänteet vuorovaikutuksen priorisointia, vaikka ammattilaisilla olisikin halua kohdata asiakkaat kiireettömästi ja asiakkaan tavalla?

6 Pohdinta

Pohdinnassa tarkastelemme opinnäytetyön tuloksia, sen vahvuuksia ja heikkouksia ja työskentelyprosessiamme sekä esittelemme jatkotutkimusmahdollisuuksia.

6.1 Tulosten arviointi

Tutkimusaineisto analysoitiin teorialähtöistä sisällönanalyysia ja käsitejärjestelmänä inhimillisen toiminnan mallin käsitteistöä käyttäen. Analyysin pohjalta muodostettuja pelkistyksiä ja niistä tehtyjä johtopäätöksiä katsoessa vaikutti siltä, että Voimauttavalla vuorovaikutuksella olisi ollut sitä käsittelevissä tutkimuksissa vaikutusta asiakkaiden sosiaalisen ympäristön, toiminnallisen ympäristön ja toiminnalliseen mukautumisen osa-alueisiin. Sen sijaan inhimillisen toiminnan mallin osista asiakkaan tahto, tottumus, suorituskkyky, fyysinen ympäristö, osallistuminen, suoriutuminen, taidot, toiminnallinen identiteetti ja toiminnallinen pätevyys vaikuttivat tehdyn analyysin perusteella jäävän aineistossa vaikutuksen ulkopuolelle.

Tuloksia katsottaessa voidaan todeta, että kirjallisuuskatsauksen tutkimuksissa Voimauttava vuorovaikutus vaikutti työntekijöiden työtapaan, asenteisiin ja ajatuksiin sekä sitä kautta asiakkaiden sosiaaliseen ja toiminnalliseen ympäristöön, lisäten esimerkiksi mahdollisuuksia asiakkaalle mieluisalle vuorovaikutukselle ja toiminnalle. Asiakkaiden lähi-ihmiset ymmärsivät vuorovaikutuksen merkityksen asiakkaille. Asiakkaiden toiminnassa havaittiin positiivisia muutoksia, jotka opinnäytetyössä on luokiteltu toiminnalliseksi mukautumiseksi.

Osa inhimillisen toiminnan mallin osa-alueista vaikutti jäävän aineiston tarkastelussa kokonaan ulkopuolelle. Näitä osa-alueita olivat tahto, suorituskkyky, tottumus, fyysinen ympäristö, osallistuminen, toiminnallinen identiteetti ja toiminnallinen pätevyys. Fyysisen ympäristön ulkopuolelle jääminen kertonee siitä, ettei siihen liittyviä ja tutkimuskysymysten kannalta oleellisia asioita juuri käsitelty aineistossa. Muita pois jääneitä mallin käsitteitä yhdistää nähdäksemme ainakin se, että inhimillisen toiminnan mallissa ne kuvaavat pääosin henkilön subjektiivista kokemusta, mutta aineistossa asiakasryhmien puolestapuhujina ovat henkilökunta ja perheenjäsenet. Asiakkaiden kokemukset on siis kuvailtu muiden ihmisten toimesta, ei heidän omasta subjektiivisesta näkökulmastaan käsin.

Kirjallisuuskatsauksen tutkimukset käsittelevät asiakkaita, joilla on puhevamma. Aineistoissa kuuluu asiakkaiden lähi-ihmisten äänen lisäksi tutkijoiden ääni. Asiakkaiden ääni tai mielipiteet kuuluvat vain muiden kertomana. Lähi-ihmisten eli asumisyksiköiden työntekijöiden ja perheenjäsenten kertomuksista käy ilmi heidän ajattelutavoissaan tapahtunut muutos, jota voidaan kuvailla reflektiivisyyden kasvuna ja aiemman ajattelun ja toiminnan kyseenalaistamisena. Lähi-ihmiset kuvasivat ymmärryksensä kasvaneen. Näin voidaan ajatella, että lähi-ihmiset ovat kertoneet avoimesti sekä haasteista että

positiivisista asioista intervention aikana. Kuitenkin inhimillistä on, että oma toiminta voidaan tiedostamattaan tai tietoisesti esittää hieman positiivisemmassa valossa. On siis hyvä muistaa, että laadullisista aineistoista saadun tiedon objektiivisuus vaihtelee.

Voimauttavan vuorovaikutuksen tavoitteena ei ole muuttaa asiakkaiden toimintaa tai kuntouttaa asiakkaita. Kuitenkin tutkimuksissa tulee vahvasti ilmi asiakkaissa tapahtunut muutos sosiaalisen ja toiminnallisen ympäristön sekä vuorovaikutuksen muutosten seurauksena, ja ilmiselvänä tulee esiin haastatellun henkilökunnan innostus asiakkaiden edistyksestä vuorovaikutustilanteissa ja muutenkin arjessa. Henkilökunta tulkitsee aineistossa asiakkaiden olevan muun muassa vähemmän ahdistuneita, iloisempia sekä enemmän ja oma-aloitteisemmin vuorovaikutuksessa ja lisäksi haastavana koetun käyttäytymisen kerrottiin vähentyneen.

Suurin osa opinnäytetyön tuloksista kuitenkin käsittelee ympäristön muutoksia. On epävarmaa, kuinka paljon asiakkaiden toiminnassa tapahtuneissa muutoksissa on kyse toiminnallisesta mukautumisesta ja kuinka paljon on kyse asiakkaiden tilannesidonnaisesta tavasta toimia muuttuneessa sosiaalisessa tai toiminnallisessa ympäristössä. Esimerkiksi sanaston kasvaminen voisi olla toiminnallista mukautumista. Puhevammaisen asiakas on kuitenkin erilaisissa palveluissa ja perheympäristöissä hyvin haavoittuvaisessa asemassa, ja voi tarvita ympäristön tukea vuorovaikutustaitojen käytössä, kuten sanaston ylläpitämisessä. Ympäristössä tapahtuu asiakkaasta riippumattomia muutoksia eikä kaikki tieto asiakkaasta tai toimintatavoista aina siirry samalla tavalla jokaiselle lähi-ihmiselle. Mikäli ympäristön ymmärrys asiakkaan tavoista viestiä laskee, sanasto saattaa taantua, koska sen käytön vaikutus ei enää olisi toivottu. Asiakkaan tarvittaessa tukea tiettyjen taitojensa käytössä, tuen loppuessa tai muuttuessa ajan kuluessa, asiakkaan mahdollisuus käyttää jo opittua, aiemmin toimivaa tapaa, voi muuttua mahdottomaksi.

Toimintaterapeutin kannalta tämä on tärkeä huomioida asiakkaan ympäristöä ohjattaessa esimerkiksi vuorovaikutuksessa. Sosiaaliseen ympäristöön kuuluvien ihmisten olisi tärkeää muistaa, että heillä on valtaa puhevammaisen ihmisen arjessa ja omalla toiminnalla voi vaikuttaa siihen, ovatko vuorovaikutustilanteet tasa-arvoisia ja nauttivatko molemmat vuorovaikutuskumppanit vuorovaikutuksesta. Toimintaterapiassa puhevammaisen asiakkaan kanssa toimintaterapeutin tulisi osata olla asiakkaan kanssa vuorovaikutuksessa sellaisella tavalla, että asiakas voisi ymmärtää vuorovaikutusta ja osallistua siihen tasavertaisesti ja vaikuttaa terapian kulkuun sekä kokea vuorovaiku-

tuksen merkityksellisenä. Lisäksi toimintaterapeutin ymmärrys toiminnasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä tukee vuorovaikutuksen näkemistä toimintana ja vuorovaikutuksen merkityksellisyyden ymmärtämistä.

6.2 Opinnäytetyön vahvuudet ja heikkoudet

Kirjallisuuskatsauksen aineiston vahvuuksia olivat haastateltavien rekrytoiminen useasta yksiköstä, asiakkaisiin liittyvien kuvausten kerääminen useasta tietolähteestä, Voimauttavan vuorovaikutuksen koulutuksen ja haastattelututkimuksen välinen kohtuullisen lyhyt aika sekä puolueellisuuden minimoiminen siten, että menetelmän kouluttaja ja haastattelija olivat eri henkilöitä. Aineisto oli luonteeltaan ilmiötä kuvailevaa.

Tekijöiden vahvuus opinnäytetyötä tehdessä oli hyvä aiheeseen perehtyminen. Esimerkiksi jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa olimme sähköpostitse yhteydessä Intensive Interaction Instituteen. Halusimme varmistaa heiltä, onko saatavilla Voimauttavaa vuorovaikutusta ja toimintaterapiaa yhdistäviä tutkimuksia, mutta kävi ilmi, ettei ole. Vahvuutena voisi nähdä myös sen, että tekijöinä oli kaksi erilaisten taustan omaavaa henkilöä menetelmän tuttuuteen nähden. Toisella meistä oli työn kautta kertynyttä kokemusta menetelmän käytöstä ja asiakasryhmän kanssa toimimisesta, kun taas toiselle sekä menetelmä että aineistojen asiakasryhmät olivat ennestään tuntemattomia.

Vahvuutena meillä oli myös prosessinomainen, pohdiskeleva ja kriittinenkin työskentelyote. Tartuimme omassa tekstissämme ja ajattelussamme havaittuihin epäselviin kohtiin ja pohdimme asioita yhdessä keskustellen, kirjoittaen ja tekstiä korjaten. Pyrimme huomioimaan kriittisyyden omaa ajattelua kohtaan, minkä tueksi myös haimme ja hyödynsimme ohjausta opinnäytetyön ohjaajilta työn eri vaiheissa.

Opinnäytetyön aineiston heikkouksia olivat työntekijöiden vapaaehtoisuuden mahdollinen vaikutus tutkimuksiin, sillä he saattoivat olla erityisen kiinnostuneita tutkimusaiheesta eivätkä siksi olleet välttämättä neutraaleja haastateltavia. Kaikissa kolmessa tutkimuksessa otokset olivat pienet, joten tulosten yleistettävyyden ja siirrettävyyden suhteen on syytä olla kriittinen.

Yhdessä tutkimuksessa toteutettiin yhtä aikaa kaksi eri interventiota, Voimauttavan vuorovaikutuksen ja Positiivisen käyttäytymisen tuen interventiot, joiden vaikutuksia voi olla haastavaa erotella täysin. Kyseistä aineistoa lukiessamme pyrimme parhaamme mukaan erottelmaan Voimauttavan vuorovaikutuksen vaikutukset toisen intervention

vaikutuksista. Osittain tämä tuli myös suoraan tutkimuksessa ilmi. Erottelussa auttoivat tietomme Voimauttavasta vuorovaikutuksesta ja sen ominaispiirteistä.

Kahdessa tutkimuksessa tekijät olivat osittain samat. Aineiston ollessa laadullista eikä määrällistä, lisäarvon asiakkaalle todentaminen ei ollut mahdollista. Tämä kuitenkin huomioitiin tutkimuskysymyksen asettelussa. Tutkimusasetelmat olivat keskenään melko samantyyppisiä, joten siltä osin aineiston monipuolisuus jätti toivomisen varaa. Lisäksi kuten jo mainittu edelläkin, asiakkaiden oma kerronta aineistossa jäi puuttumaan.

Tekijöiden paikoin tiivis aikataulu opinnäytetyön suhteen saattoi vaikuttaa joidenkin raportin osioiden työstämiseen. Jos aikataulu olisi ollut väljempi, se olisi mahdollistanut pidempienkin taukojen pitämisen tekstin kirjoittamisesta ja näin ehkä mahdollistanut tuoreemman näkökulman joihinkin asioihin. Koimme myös opinnäytetyötä tehdessä, että inhimillisen toiminnan mallin ymmärtäminen ja käsitteiden merkitysten sisäistäminen oli paikoin haastavaa. Malli on monimutkainen ja jokin yksinkertaisempi toimintaterapian teoriamalli olisi voinut olla siksi parempi ja silti tarjota riittävän syvällisen viitekehysten Voimauttavan vuorovaikutuksen tarkasteluun.

Tässä opinnäytetyössä käytimme toteutustapana kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, mutta jokin toinen lähestymistapa olisi luultavasti tuottanut erilaista tietoa. Esimerkkinä olisimme voineet haastatella Voimauttavaa vuorovaikutusta työssään käyttäviä toimintaterapeutteja tai muita ammattilaisia. Prosessimme alussa emme kuitenkaan saaneet yhteyttä riittävän moneen toimintaterapeuttiin, joita olisi voitu haastatella.

6.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Opinnäytetyössämme pyrimme selvittämään Voimauttavan vuorovaikutuksen vaikutuksia ihmisen toimintaan ja siihen vaikuttaviin tekijöihin sekä menetelmän tuomaa mahdollista lisäarvoa toimintaterapian asiakkaille. Tätä varten kartoitimme tutkimuksia, joissa Voimauttavaa vuorovaikutusta on käytetty työikäisten asiakkaiden kanssa, joilla on kehitysvamma tai jotka ovat autismin kirjolla. Opinnäytetyössä ei käsitelty toimintaterapeuttien tai toimintaterapian asiakkaiden näkökulmaa Voimauttavan vuorovaikutuksen käyttöön toimintaterapiassa, joten olemme nostaneet ne mahdollisiksi jatkotutkimuksen aiheiksi. Lisäksi jatkotutkimuksessa voitaisiin huomioida muita ikä- ja asiakasryhmiä opinnäytetyössä käsiteltyjen lisäksi. Jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista nähdä hyödynnettävään muita lähestymistapoja kuin kirjallisuuskatsausta.

Jatkotutkimusaiheita voisivat olla:

1. Millaista mahdollista lisäarvoa Voimauttavan vuorovaikutuksen käyttö voisi tuoda toimintaterapeuteille?
2. Miten toimintaterapeutit käyttävät Voimauttavaa vuorovaikutusta?
3. Millaista mahdollista lisäarvoa Voimauttavan vuorovaikutuksen käyttö voisi tuoda asiakkaille, joiden kanssa sitä käytetään toimintaterapiassa?

Lähteet

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opin-
näytetöiden eettiset suositukset. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUK-SET%202020.pdf?_t=1578480382>. Viitattu 12.4.2023.

De las Heras de Pablo, Carmen-Gloria & Fan, Chia-Wei & Kielhofner, Gary (postuumisti) 2017. Dimensions of Doing. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.). Kielhofner's Model of Human Occupation. Philadelphia: Wolters Kluver. 107–122.

Fisher, Gail & Parkinson, Sue & Haglund, Lena 2017. The Environment and Human Occupation. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.). Kielhofner's Model of Human Occupation. Philadelphia: Wolters Kluver. 91–106.

Hallintolaki 434/2003 § 28. Annettu Helsingissä 6.6. 2003. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>>. Viitattu 12.4.2023.

Hautala, Tiina & Hämäläinen, Tuula & Mäkelä, Leila & Rusi-Pyykönen, Mari 2019. Toiminnan voimaa: toimintaterapia käytännössä. 3.–5. painos. Helsinki: Edita.

Intensive Interaction Institute. How did Intensive Interaction come about? <<https://www.intensiveinteraction.org/find-out-more/history/>>. Viitattu 4.4.2023.

Kehitysvammaliitto a. Puhevammaisuus. <<https://www.kehitysvammaliitto.fi/puhevammaisuus/>>. Viitattu 4.4.2023.

Kehitysvammaliitto b. Asuminen. <<https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/asuminen/>>. Viitattu 30.4.2024.

Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. 1. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lee, Sun Wook & Kielhofner, Gary (postuumisti) 2017a. Volition. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.). Kielhofner's Model of Human Occupation. Philadelphia: Wolters Kluver. 38–56.

Lee, Sun Wook & Kielhofner, Gary (postuumisti) 2017b. Habituation: Patterns of Daily Occupation. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.). Kielhofner's Model of Human Occupation. Philadelphia: Wolters Kluver. 57–73.

Leiman, Mikael 2015. Dialogisen ohjauksen periaatteita ja työvälineitä. Teoksessa Koivuluhta, Merja & Kauppila, Päivi Annika (toim.) Toimijuuden tuki: dialoginen ohjaus. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. 19–30.

Martikainen, Kaisa. Yhteinen ilo. Ohjeita voimauttavaan vuorovaikutukseen. Kehitysvammaliitto ry. <https://papunet.net/wp-content/uploads/2021/10/yhteinen_ilo_ohjeita_3_2020_netti.pdf>. Viitattu 25.3.2024.

McKim, Jules & Samuel, Judith 2021. The use of Intensive Interaction within a Positive Behavioural Support framework. *British Journal of Learning Disabilities* 49 (2). 127–137.

Nagra, Maninder K. & White, Rose & Appiah, Afua & Rayner, Kelly 2016. Intensive Interaction Training for Paid Carers: 'Looking, Looking and Find Out When They Want to Relate to You'. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 30 (4). 648–660.

Niela-Vilén, Hannakaisa & Kauhanen, Lotta 2015. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Stolt, Minna & Axelin, Anna & Suhonen, Riitta 2015 (toim.). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun yliopisto. 23–36.

Rayner, Kelly & Bradley, Samantha & Johnson, Gemma & Mrozik, Jennifer H. & Appiah, Afua & Nagra, Maninder K. 2014. Teaching intensive interaction to paid carers: using the 'communities of practice' model to inform training. *British Journal of Learning Disabilities* 44 (1). 63–70.

Suhonen, Riitta & Axelin, Anna & Stolt, Minna 2015. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa Stolt, Minna & Axelin, Anna & Suhonen, Riitta 2015 (toim.). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun yliopisto. 7–22.

Taylor, Renée R. & Kielhofner, Gary (postuumisti) 2017. Introduction to the Model of Human Occupation. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.). Kielhofner's Model of Human Occupation. Philadelphia: Wolters Kluwer. 3–10.

Tham, Kerstin & Erikson, Anette & Fallaphour, Mandana & Taylor, Renée R. & Kielhofner, Gary (postuumisti) 2017. Performance Capacity and the Lived Body. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.). Kielhofner's Model of Human Occupation. Philadelphia: Wolters Kluwer. 74–90.

Tikoteekki 2021. Voimauttava vuorovaikutus. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus, Kehitysvammaliitto ry. Espoo. <https://uusi.papunet.net/wp-content/uploads/2021/10/voimauttavan-vuorovaikutuksen_teoriatusta_esite_2021.pdf>. Viitattu 5.4.2024.

Tikoteekki a. Puhetta tukevat keinot. <<https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/tieto/puhetta-tukevat-keinot/>>. Viitattu 11.4.2024.

Tikoteekki b. Voimauttava vuorovaikutus. <<https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/toimintamallit/voimauttava-vuorovaikutus/>>. Viitattu 4.4.2023.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkaus-epäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. <https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Viitattu 12.4.2023.

Weedle, Susanna 2016. The use of intensive interaction with people with severe-profound intellectual disability. *Learning Disability Practice* 19 (9). 27–34.

Weiste, Elina 2015. Relational work in therapeutic interaction: a comparative conversation analytic study on psychoanalysis, cognitive psychotherapy and resource-centred counselling. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158292/relation.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 4.4.2023.

WFOT 2018. World Federation of Occupational Therapists. Definitions of Occupational Therapy from Member Organisations.

